

Antti Karhulahti

**SOSIAALITYÖN INTERVENTIO PAKO-
LAISEN PSYKKISEN HYVINVOINNIN,
OSALLISUUDEN JA TOIMINTAKYVYN
TUKENA**

Narratiivinen kirjallisuuskatsaus

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Pro gradu -tutkielma
Maaliskuu 2024

TIIVISTELMÄ

Karhulahti, Antti: Sosiaalityön interventio pakolaisen psyykkisen hyvinvoinnin, osallisuuden ja toimintakyvyn tukena. Pro Gradu -tutkielma

Tampereen yliopisto

Sosiaalityön tutkinto-ohjelma

Maaliskuu 2024

Ohjaaja: Kirsi Juhila

Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkastellaan sosiaalityön interventiota pakolaisen psyykkisen hyvinvoinnin, osallisuuden ja toimintakyvyn tukena kansainvälisessä kontekstissa. Maahanmuutto ja pakolaisuus ovat vilkkaan yhteiskunnallisen keskustelun aiheita. Samanaikaisesti pakolaiset ovat marginaalinen ja haavoittuvainen ryhmä, jonka ääntä kuullaan harvoin yhteiskunnallisessa päätöksenteossa.

Tutkimukseni tarkoituksena on selvittää, miten sosiaalityön interventiolla voidaan kansainvälisten tieteellisten tutkimusten mukaan tukea pakolaisen psyykkistä hyvinvointia, osallisuutta ja toimintakykyä. Tämän laadullisen tutkimuksen tutkimusmenetelmänä käytetään narratiivista kirjallisuuskatsausta. Tutkimuksen aineisto on kerätty Applied Social Sciences Index & Abstracts, Scopus sekä Andor tietokannoista. Aineisto koostuu kymmenestä vertaisarvioidusta vuosien 2002-2023 aikana julkaistusta kansainvälisestä tutkimuksesta. Aineisto on analysoitu aineistolähtöisen sisällönanalyysin menetelmällä. Tulokset on jaoteltu kolmeen keskeiseen teemaan, joita olivat ryhmämuotoisuus, kulttuurinen herkkyys ja osaaminen sekä yhteistyö. Jokainen teema tuo esiin oman näkökulmansa sosiaalityön intervention tuesta pakolaisen psyykkiseen hyvinvointiin, osallisuuteen ja toimintakykyyn.

Tutkimustulos osoittaa, että keskeinen interventio on pakolaisille suunnattu kulttuurisensitiivinen ryhmäinterventio, jonka suunnitteluun pakolaiset ovat osallistuneet. Ryhmäintervention vaikuttavuutta pakolaisiin mitattiin tutkimusaineistossa kvantitatiivisin menetelmin, ja tulosten mukaan ryhmäinterventio paransi pakolaisten emotionaalista sekä sosiaalista hyvinvointia sekä minäpystyvyyttä sekä vähensi ahdistusta ja masennusta. Kulttuurisesti herkkä työote pitää sisällään kulttuurisesti kunnioittavia vuorovaikutustaitoja ja arvostavaa sekä sanallista että sanatonta viestintää sosiaalityöntekijän ja pakolaisen välillä. Kulttuurisesti herkkään työotteeseen yhdistyy kulttuurinen osaaminen, joka muodostuu sosiaalityöntekijän taidoista ja tiedoista, joilla omia kulttuurisia arvoja peilataan muiden kulttuurien arvoihin. Tutkimusaineistossa korostui myös sosiaalityöntekijän ja pakolaisen välinen yhteistyö merkittävänä pakolaisen mielenterveyteen, osallisuuteen ja toimintakykyyn vaikuttavana tekijänä.

Tutkimukseni tarkastelee pakolaisuutta ja sosiaalityön interventioita kansainvälisessä kontekstissa johtuen kotimaisen tutkimuksen pienestä määrästä. Tästä syystä tutkimusaiheeseen liittyvää jatkotutkimusta olisi syytä tehdä kotimaisen kotouttavan sosiaalityön tarpeista ja näkökulmasta.

Avainsanat: maahanmuutto, pakolaisuus, pakolainen, interventio, psyykinen hyvinvointi, osallisuus, toimintakyky

Tämän julkaisun alkuperä on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck-ohjelmalla

ABSTRACT

Karhulahti, Antti: Social work intervention in support of the mental well-being, participation and functional capacity of refugees

Master's thesis

Tampere University

Master's programme in social work

March 2024

Supervisor: Kirsi Juhila

In this master's thesis, the social work intervention supporting the refugee's mental well-being, participation, and functionality in an international context is examined. Immigration and refugee issues are subjects of lively societal debate. Simultaneously, refugees constitute a marginalized and vulnerable group, whose voices are seldom heard in societal decision-making.

The purpose of my research is to investigate how social work intervention can support the mental well-being, participation, and functionality of refugees in international scholarly studies. The qualitative research employs a narrative literature review as its research method. The data for the study were collected from the Applied Social Sciences & Abstracts, Scopus, and Andor databases. The dataset comprises ten peer-reviewed international studies published between 2002-2023. The data was analyzed using thematic content analysis method. The results are categorized into three main themes, which are diversity in groups, cultural sensitivity and competence and collaboration. Each theme highlights its own perspective on the support of social work intervention for refugees' mental well-being, participation and functionality.

The research findings indicate that a key intervention is a culturally sensitive group intervention targeted at refugees, in which refugees have participated in the planning. The effectiveness of the group intervention on refugees was measured using quantitative methods, and according to the results, the group intervention improved refugees' emotional and social well-being, self-efficacy, and reduced anxiety and depression. Secondly, the research data highlighted the importance of the social worker's cultural sensitivity and competence as part of the intervention. A culturally sensitive approach entails culturally respectful communication skills and appreciative verbal and non-verbal communication between the social worker and the refugee. Cultural competence involves knowledge, skills, and awareness in which one's own cultural practices and values are compared to those of other cultures. The research data also emphasized the significance of collaboration between the social worker and the refugee as a significant factor influencing the refugee's mental health, participation, and functionality.

The study examines refugee issues and social work interventions in an international context due to the limited amount of domestic research. Therefore, further research related to the topic should be conducted from the perspective of domestic integration-focused social work needs and viewpoints.

Keywords: immigration, refugee status, refugee, intervention, mental well-being, participation, functionality

The originality of this thesis has been checked using the Turnitin OriginalityCheck service.

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO	1
2. TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT JA KESKEISET KÄSITTEET	3
2.1 Maahanmuuttajuus ja kotoutuminen	3
2.2 Pakolaisuus	8
2.3 Psyykkinen hyvinvointi	10
2.4 Toimintakyky ja siihen liittyvät haasteet	14
2.5 Interventiot ja vaikuttavuus	17
2.6 Osallisuus sosiaalityössä	20
3. TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	23
3.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset	23
3.2 Narratiivinen kirjallisuuskatsaus	24
3.3 Aineiston kerääminen	25
3.4 Analyysin kulku	30
3.5 Tutkimuksen teemat	31
3.6 Tutkimuseettiset näkökohdat	32
4. ANALYYSIN TULOKSET	33
4.1 Ryhmämuotoinen interventio	33
4.2 Kulttuurinen herkkyys ja osaaminen interventiossa	37
4.3 Yhteistyö interventiossa	43
4.4 Yhteenveto	47
5. POHDINTA	51
LÄHTEET	54

KUVIO- JA TAULUKKOLUETTELO

TAULUKKO 1. Katsausmatriisi.....	27
TAULUKKO 2. Tutkimuksen sisäänotto- ja poissulkukriteerit.....	28
TAULUKKO 3. Analyysiin valitut tutkimukset.....	29
TAULUKKO 4. Tutkimuksen keskeinen tulos.....	47

1. JOHDANTO

Maahanmuutto on vilkkaan yhteiskunnallisen keskustelun aihe ja siitä käytävä keskustelu polarisoituu usein kahden eri vastakkaisen näkökulman välille. Maahanmuuton vastustajat tuovat esiin näkemystään siitä, että vain tiukka maahanmuuton kontrolli sekä paluumuutto ovat ratkaisu maahanmuuton aiheuttamiin ongelmiin. Maahanmuuton ongelmiksi mainitaan usein sen uhka kansalliselle koheesiolle sekä maahanmuuttajien aiheuttama kilpailu asunnoista ja työpaikoista. Maahanmuuton puoltajat puolestaan keskittyvät maahanmuuton hidasteiden ja esteiden purkamiseen, koska maahanmuutto nähdään välttämättömänä tarpeena esimerkiksi työvoiman saatavuuden kannalta. Kun maahanmuuttaja kuten pakolainen jää uuteen kotimaahansa pitkäksi aikaa, hänestä tulee yhteiskunnan uusi jäsen. Samalla pakolainen joutuu sopeutumaan uuteen maahan, yhteiskuntaan ja kulttuuriin. Tässä integroitumisessa on kyse kotoutumisesta, jossa sosiaalityöllä on tarvittaessa osansa.

Monilla pakkomuuttajilla eli pakolaisilla on takanaan traumaattisia kokemuksia erilaisista koettelemuksista kuten väkivallasta ja hyväksikäytöstä ennen pakolaisuutta sekä pakolaisuuden aikana. Traumaattiset kokemukset kuormittavat pakolaisten mielenterveyttä ja traumatisoituneita pakolaisia kohdataan myös sosiaalityössä. Tähän liittyen etsin tutkimuksessani vastausta kysymykseen, miten sosiaalityön interventiolla voidaan tukea ja vahvistaa pakolaisten psyykkistä hyvinvointia, osallisuutta sekä toimintakykyä.

Tarve tutkimukselle on syntynyt lähinnä oman kiinnostukseni kautta kotouttavassa sosiaalityössä, jossa toimin sosiaalityöntekijänä. Työni kautta olen huomannut, että pakolaiset ovat marginaalinen ja haavoittuvainen ryhmä, jonka ääntä harvoin kuullaan yhteiskunnallisessa päätöksenteossa. Samalla näen, että valtaosa asiakkaistani tarvitsee tukea jaksamisensa ja psyykkisen hyvinvointinsa ylläpitämiseen, johon myös tutkimusaiheeni liittyy. Tutkimusmenetelmänäni käytän kirjallisuuskatsausta ja tutki-

musaineistonani toimivat valitsemani kansainväliset tieteelliset julkaisut. Tutkimuksesta on rajattu pois maahanmuuttajat, jotka ovat saapuneet kohdemaahan muun syyn kuin pakolaisuuden takia.

Tutkimukseni seuraavassa luvussa käsittelen tutkimukseni keskeisiä käsitteitä ja esittelen tutkimusaiheeseeni liittyvää aikaisempaa tutkimusta. Kirjallisuuskatsauksen käytännön mukaisesti en käytä tutkimukseni aineistoon valitsemiani artikkeleita teoriaosiossa, vaan tarkastelen niitä tutkimuksen tulosluvussa. Luvussa kolme kerron tutkimukseni toteuttamisesta ja esittelen tutkimuskysymyksen, tutkimusmenetelmän sekä aineistonkeruumenetelmän. Luvun lopuksi käyn läpi tutkimukseni analyysitavan- ja vaiheet. Neljännessä luvussa esittelen tutkimukseni tulokset ja teen niistä yhteenvedon. Viimeisessä luvussa pohdin tutkimustani kokonaisuutena ja tuon esiin ajatuksiani liittyen tutkimuksen tuloksiin. Tuon esiin myös näkökulmiani liittyen mahdollisiin jatkotutkimusaiheisiin.

2. TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT JA KESKEISET KÄSITTEET

2.1 Maahanmuuttajuus ja kotoutuminen

Globalisaation vaikutukset näkyvät kansallisvaltioiden rajojen heikkenemisenä ja liudentamisena. Tämä kehitys johtuu pääasiassa lisääntyneestä sosiaalisesta, taloudellisesta sekä kulttuurisesta vuorovaikutuksesta aiemmin kansallisiksi määriteltyjen yhteiskuntien välillä. Tilanne on muuttunut siten, että entiset selvärajaiset kansallisvaltiot ovat nykyisin poliittistaloudellisia yksiköitä, joita ei voida käsitteellistää kansallisiksi tai perinteisesti kansainvälisiksi. Tämä johtuu ihmisten liikkuvuudesta sekä internetin myötä syntyneistä ylikansallisista verkostoista ja toimintatavoista, jotka ylittävät kansalliset rajat. (Kaartinen ym. 2018.) Globalisaation ristiriitaisuus ilmenee erityisesti tarvaroiden, työvoiman, tiedon ja palveluiden sekä erityisesti köyhistä maista tulevien ihmisten liikkuvuuden suhteen. Ilmiö näkyy toimenpiteinä, joilla rajoitetaan edellä mainittujen ihmisten kansainvälistä liikkuvuutta. Länsimaisten hallitusten huolenaiheisiin liittyy maahanmuuton hallinta ja se näkyy rajavalvonnan tiukkenemisena, joilla pyritään rajoittamaan köyhistä eteläisistä maista tulevien ihmisten kansainvälistä muuttoliikettä. Muuttoliike köyhästä etelästä pohjoiseen johtuu osaltaan maailmanlaajuisista tulo- ja varallisuuseroista, jotka edistävät yhdessä paikallisten tekijöiden kanssa pakkomuuttoa. (Masocha 2017.)

Vaikka globaali on ollut läsnä suomalaisessa sosiaalityössä esimerkiksi globaalissa markkinaliberaalissa kehityksessä, globalisaatio näkyy sosiaalityössä esimerkiksi maahanmuuttajataustaisten asiakkaiden entistä suurempana lukumääränä asiakastyössä. Lisäksi globalisaatio ilmenee asiakaskunnan elämäntapojen ja arvojen muutoksena. Kun sosiaalityö on perinteisesti tukenut ihmisten kiinnittymistä yhteisöihin, yhteiskuntaan ja talouteen, globalisaation myötä ei ole enää itsestään selvää millaiseen yhteiskuntaan kiinnittymistä sosiaalityön tulisi tukea. Globaali ulottuvuus on sosiaalityössä haastava hallita, koska ilmiöitä pitäisi ensin ymmärtää laajemmasta perspektiivistä ja palata käsittelemään niitä arkipäiväisen näkökulman kautta. Globalisaation

myötä paikallistason sosiaalityöhön kertyy entistä enemmän tietoa globaalien kriisien vaikutuksesta ihmisten arkeen. (Kaartinen ym. 2018.)

Maahanmuuttajan määrittely voi tuntua turhalta ja itsestään selvältä, koska maahanmuuttajat voidaan määritellä yksinkertaisesti maahan muuttaneiksi henkilöiksi. Kun asiaa tarkastelee tutkimuksen kautta, maahanmuuttajalla tarkoitetaan erilaisia ihmisryhmiä riippuen kontekstista. Yksinkertaisin rajausta voidaan tehdä yhteiskunnan jäsenten ja ulkomailla syntyneiden henkilöiden välillä. Rajausta voidaan edelleen jatkaa suomalaistaustaisiin ja ulkomaalaistaustaisiin maahanmuuttajiin. Ulkomaalaistaustaisia ovat henkilöt, joiden molemmat vanhemmat tai tiedossa oleva vanhempi on syntynyt ulkomailla. Suomalaistaustaisia ovat vastaavasti kaikki, joilla vähintään toinen vanhemmista on syntynyt Suomessa. Tämä väestöryhmä voidaan jakaa edelleen Suomessa syntyneisiin ja ulkomailla syntyneisiin henkilöihin. Usein suomessa syntynyt, vieraskielinen henkilö luokitellaan virheellisesti maahanmuuttajaksi. Tämä johtuu siitä, että julkisessa keskustelussa vieraskielisyys ja maahanmuutto rinnastetaan toisiinsa, vaikka ne erkaantuvat entistä enemmän toisistaan. (Saukkonen 2020, 18-19.)

Hiitola kumppaneineen (2018a) määrittelevät kotoutumisen ja kotouttamisen ensisijaisesti laissa oleviksi hallinnollisiksi käsitteiksi. Saukkosen (2020, 14) määrittelyn mukaan kotoutumista voidaan tarkastella prosesseina, joiden aikana kohdemaahan muuttanut yksilö löytää oman paikkansa olla ja toimia uudessa valtakulttuurissa. Yleensä tämä prosessi käsitetään julkisessa keskustelussa työllistymisenä ja kotoutumista pidetään onnistuneena, jos maahanmuuttaja on päässyt töihin (Saukkonen 2020, 14). Turtiainen kollegoineen (2018) nostavat tässä yhteydessä esiin järjestelmälähtöisen työkansalaisuuden käsitteen. Työkansalaisuuden toteutumiseen vaikuttavat osaltaan työnantajien asenteet maahanmuuttajia kohtaan (Turtiainen ym. 2018). Saukkonen (2020, 14) väittää, että kotoutuminen on paljon laajempi ja monisyisempi ilmiö kuin julkinen keskustelu antaa ymmärtää. Kotoutuminen on useiden prosessien pitkäkestoinen kokonaisuus, joka ulottuu kaikille elämän osa-alueille. Henkilön mielialat ja tunteukset voivat vaihdella suuresti hyvän ja huonon olon välillä kotoutumisen prosessien eri vaiheissa ylä- ja alamäkeen. Kotoutuminen ei etene missään tiettyssä järjestyksessä vaan se vaihtelee yksilökohtaisesti. (Saukkonen 2020, 15.) Kotoutuminen on

myös aina vastavuoroista, koska myös vastaanottavan yhteiskunnan on annettava tilaa uusille tulijoille ja antaa heille mahdollisuuksia asettua aloilleen ja osoittaa tietojaan ja taitojaan (Saukkonen 2020, 17). Tässä yhteydessä myös työelämä voidaan ymmärtää kotouttamisen kohteeksi (Turtiainen ym. 2018). Toisaalta Turtiainen kumppaneineen (2018) tuovat esiin, että edellä mainitut mahdollisuudet eivät useimmiten toteudu, joka johtaa lopulta maahanmuuttajien passivoitumiseen.

Kotoutumisen osa-alueita voidaan kategorisoida eri tavoin ja Saukkonen (2020, 15) tukeutuu sosiologi Friedrich Heckmannin (2005) jaotteluun kotoutumisen neljästä ulottuvuudesta. Nämä ulottuvuudet ovat rakenteellinen, kulttuurinen, vuorovaikutuksellinen ja identifioiva kotoutuminen. Rakenteellisessa kotoutumisessa painoarvo on erityisesti maahanmuuttajan asemassa yhteiskunnallisissa rakenteissa sekä yhdenvertaisuuden ja tasa-arvoisuuden toteutuminen. Kulttuurisen kotoutumisen eli integraation tärkeä osa-alue on uuden asuinmaan kielen tai kielten oppiminen. Kulttuuriseen kotoutumiseen kuuluu myös riittävä yhteiskunnan pelisääntöjen sisäistäminen tai ymmärtäminen niin, että kulttuurilähtöisiltä konflikteilta tai ristiriidoilta vältyttäisiin. Vuorovaikutuksellinen kotoutuminen liittyy sosiaalisiin suhteisiin eli siihen, että maahanmuuttajalla olisi monipuolisia ihmissuhteita ulottuen myös kantaväestöön. Identifioiva kotoutuminen liittyy maahanmuuttajan kokemuksen vahvistumiseen siitä, että hän on täysivaltainen ja yhdenvertainen jäsen ja että muut hyväksyvät hänet osaksi yhteiskuntaa. Tämä kotoutumisen osa-alue rakentuu yhdessä muihin osa-alueisiin liittyvän kehityksen kanssa. (Saukkonen 2020, 15-16.)

Saukkonen (2020, 54) on sitä mieltä, että vuonna 2011 voimaan tullut laki kotoutumisen edistämisestä määrittelee kotoutumisen hieman monimutkaisesti. Hiitola kumppaneineen (2018a) tulkitsevat lain tarkoitukseksi tasa-arvon, yhdenmukaisuuden ja myönteisen vuorovaikutuksen edistämisen eri väestöryhmien kesken. Laki määrittelee kotoutumisen ”maahanmuuttajien ja yhteiskunnan vuorovaikutteiseksi kehitykseksi, jonka tavoitteena on antaa maahanmuuttajille yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja samalla kun tuetaan hänen mahdollisuuksiaan oman kielen ja kulttuurin ylläpitämiseen”. Lain ensimmäinen pykälä täsmentää lain tarkoitukseksi tukea ja edistää kotoutumista ja maahanmuuttajien mahdollisuutta osallistua aktiivisesti suomalaisen yhteiskunnan toimintaan. Lisäksi lain ensimmäisessä pykälässä mainitaan tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyvien velvollisuuksien ja oikeuksien edistäminen

muun väestön kanssa. Lain kolmas pykälä määrittelee maahanmuuttajaksi henkilön, jolla on oleskelulupa muuta kuin lyhytaikaista oleskelua varten tai jonka oleskeluoikeus on rekisteröity tai jolle on myönnetty oleskelukortti. Toisin kuin voisi olettaa, Suomessa olevat turvapaikanhakijat eivät kuulu lakisääteisten kotouttamistoimien piiriin. He kuitenkin osallistuvat hakemusprosessin aikana erilaisiin Suomessa asumista helpottaviin toimintoihin. Esimerkiksi vastaanottokeskuksissa on järjestettävä työ- ja opintotoimintaa turvapaikanhakijoiden ja tilapäistä suojelua saavien omatoimisuuden edistämiseksi. Kotouttamisella laki tarkoittaa ”kotoutumisen monialaista edistämistä ja tukemista viranomaisten ja muiden tahojen toimenpiteillä ja palveluilla”. Lain perustelujen mukaan pääasiallisia järjestäjiä ovat paikallistason viranomaiset kuten esimerkiksi terveys- ja sosiaaliviranomaiset kuten esimerkiksi Kansaneläkelaitos, työhallinto sekä opetusviranomaiset. Palveluja pitäisi olla tarjolla erityisesti kotoutumisen alkuvaiheessa, vaikka kokonaisuutena kotoutuminen nähdään pitkäaikaisena prosessina. (Saukkonen 2020, 54-55.)

Hiitola ja Vuori (2018b) tarkastelivat tutkimusartikkelissaan afgaaniyhteisön jäsenten kotoutumisen mahdollisuuksia pienellä paikkakunnalla Suomessa etnografisen tutkimuksen keinoin. Tutkijoiden tehtävänä oli selvittää millaisia mahdollisuuksia ja esteitä kotouttamistyö asettaa perheissä elävien afganistanilaistaustaisten naisten ja miesten arjen kansalaisuudelle. Tutkijat määrittelivät arjen kansalaisuuden prosessina, jossa eletään arkisissa suhteissa paitsi toisiin ihmisiin myös institutionaalisissa ja epävirallisissa yhteyksissä. Artikkelin aineisto perustui pääosin perheiden kertomiin kokemuksiin sekä yksilö- ja ryhmähaastatteluihin. Tutkittavat puhuivat paljon pakolais- ja konfliktihistorioistaan kuten pakkoavioliitoista sekä kohtaamastaan seksuaalisesta ja fyysisestä väkivallasta. Tutkittavien traumataustan aiheuttamat psykofyysiset oireet kuten unettomuus ja sairastelu olivat yleisiä syitä kotouttamistoimenpiteiden kuten kielikoulutuksen keskeytymiselle. Samalla pienen paikkakunnan palveluvalikoimassa ei välttämättä ole asiantuntemusta, jota vaaditaan vakavien traumojen hoidossa. Tutkimuksen luku- ja kirjoitustaidottomat yksinhuoltajaäidit olivat hyvin riippuvaisia kotouttamistyöntekijöistä ja muusta viranomaisavusta. Lisäksi perheet kokivat, että ”sosiaali” eli sosiaalityöntekijä oli evännyt heiltä mahdollisuuden muuttaa toiselle paikkakunnalle. Opiskeluun liittyvissä asioissa työntekijät olivat kieltäneet asiakkaita etsimästä omaehtoisesti opiskelupaikkaa. Asiakkaat kokivat tämänkaltaisen rajoitusten vahingoittaneen

heidän suhdettaan kotouttamistyöntekijään. Tutkijat toivat esiin pohdinnassaan yksinhuoltajaäitien asiakasroolia pakolaistyön suojeltavina kohteina ja ristiriitaista suhtautumistapaa heidän omaa aktiivisuuttaan kohtaan. Toisin sanoen perheiden naisia ei nähdä välttämättä nähdä omia ratkaisuja tekevinä yksilöinä. Pakolaiset asettuvat arjen kansalaisiksi omien ratkaisujensa kautta puitteissa, joita maahanmuuttopolitiikka ja kotouttamistyö mahdollistavat. (Hiitola & Vuori 2018b.)

Eliassi (2017) analysoi tutkimusartikkelissaan (mukaan lukien maahanmuuttajataustaiset) sosiaalityöntekijöiden käsityksiä maahanmuuttajien (mukaan lukien turvapaikanhakijat sekä pakolaiset) integroitumisesta ruotsalaiseen yhteiskuntaan sekä oman organisaationsa näkökulmasta että laajemmin yhteiskunnallisella tasolla. Tutkimushaastatteluilissa erityisesti maahanmuuttajataustaiset sosiaalityöntekijät tähdensivät rakenteellisia esteitä, joita maahanmuuttajat kohtaavat asumisen, työmarkkinoiden sekä hyvinvointipalvelujen yhteydessä. Lisäksi edellä mainitut työntekijät kokivat, että ruotsalaisen integraatiopolitiikan painopisteet siirtyneet paternaalisesta hoidosta, oikeuksista sekä kulttuurisesta suhteellisuudesta itsenäisyyden korostamiseen, rangaistuksiin sekä kulttuuriseen patologisointiin. Eliassi (2017) nostaa artikkelissaan esiin erityisesti ruotsalaisen integraatiokeskustelun, jota kehystää hyväntahtoinen isällisyys sekä autoritaarisuus. Tässä viitekehyksessä maahanmuuttajia tarkastellaan hoivan kohteina, jotka tarvitsevat ohjausta enemmistöyhteiskunnan taholta saavuttaakseen itsenäisen toimijuuden. Näin toimimalla voidaan osoittaa, etteivät maahanmuuttajat ole taakka ruotsalaiselle yhteiskunnalle. Eliassi (2017) korostaa myös ruotsalaisen integraatiokeskustelun epätasa-arvoista valtasuhdetta resursseja ja valtaa yhteiskunnassa hallitsevan valkoisen ruotsalaisen enemmistön ja maahanmuuttajien välillä.

Suomen maahanmuuttopolitiikkaa määrittävät Suomea sitovat kansainväliset sopimukset hallituksen maahanmuuttostrategian lisäksi. Nämä sopimukset, kuten esimerkiksi Geneven pakolaissopimus sekä Euroopan ihmisoikeussopimus, velvoittavat Suomea ja muita maita ottamaan vastaan kansainvälistä suojelua tarvitsevia turvapaikanhakijoita. Suomen maahanmuuttostrategiassa painottuu kaksisuuntaisen integraation periaate. Tämä tarkoittaa sitä, että yhteiskunnan on luotava edellytyksiä kotoutumiselle

tarjoamalla tukea ja palveluja sekä samalla edistettävä kulttuurista ja kielellistä monimuotoisuutta. Maahanmuuttajan puolestaan on omaksuttava uuden yhteiskunnan kieltä ja toimintatapoja.(Anis 2017.)

2.2 Pakolaisuus

Pakolaiseksi eli pakkomuuttajaksi määritellään maahanmuuttaja, jolla on perustellusti aihetta pelätä joutuvansa vainotuksi alkuperän, uskonnon, kansallisuuden, tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisen tai poliittisen mielipiteen vuoksi (Migri 2023). Suomi vastaanottaa vuosittain kiintiöpakolaisia, jotka kansainvälinen pakolaisjärjestö UNCHR on hyväksynyt (Saukkonen 2020, 20). UNHCR:n tehtäviin kuuluu myös huolehtia, etteivät pakolaiset tai turvapaikanhakijat ja muut heidän vastuullaan olevat ryhmät joudu ihmissalakuljetuksen uhreiksi (Turtiainen 2018.) Pakolaisuuteen kuuluu myös oleskelulupa, joka sisältää oikeuden saapua toistuvasti maahan ja oleskella siellä. Oleskelulupa voi olla joko määräaikainen tai pysyvä. Oleskeluluvan perusteena voi olla kansainvälinen suojelu, jolla tarkoitetaan Suomen ulkomaalaislain mukaan pakolaisasemaa tai toissijaista suojeluasemaa. Toissijainen suojeluasema tarkoittaa tilannetta, jossa turvapaikan saamisen edellytykset eivät täyty, mutta hakijaa uhkaa kotimaassaan tai pysyvässä asuinmaassaan kuolemanrangaistus, teloitus, kidutus tai muu epäinhimillinen tai ihmisarvoa loukkaava kohtelu tai rangaistus. Lupa voidaan myöntää myös asuinmaassa vallitsevien olojen kuten aseellisen selkkauksen vuoksi, joka asettaa hakijan vakavaan henkilökohtaiseen vaaraan. Oleskeluvan perusteena voi olla myös joissakin tapauksissa yksilöllinen tai inhimillinen syy, joka ei kuitenkaan anna henkilölle pakolaisasemaa. (Migri 2023.)

Turvapaikanhakijalla tarkoitetaan henkilöä, joka hakee suojelua ja oleskeluoikeutta muusta kuin omasta valtiosta. Toisaalta valtioilla ei ole velvollisuutta antaa suojelua turvapaikanhakijoille, vaan turvapaikkaprosessit vaihtelevat maakohtaisesti. (Turtiainen 2018.) Myönteisen turvapaikkapäätöksen hakemukseensa saanut turvapaikanha-

kija kirjataan väestötietojärjestelmään, mutta turvapaikkapäätöstä odottavat turvapaikanhakijat eivät kuulu vakinaiseen väestöön (Saukkonen 2020, 20). Turvapaikanhakija voi saada pakolaisaseman suojelun tarpeen tai muun syyn perusteella. Tutkimuksessa on käytetty myös termiä selviytyjämuuttaja ihmisistä, jotka eivät ole pakolaisia tai vapaaehtoisia muuttajia. Tämä ryhmä ei voi palata omiin maihinsa esimerkiksi sotien tai ympäristön pilaantumisen takia. Turtiainen 2018). Tähän kategoriaan sopivat esimerkiksi ukrainalaiset Suomessa sotaa pakenevana ryhmänä.

Couto ja Sakamoto (2017) korostavat, että pakolaiset ovat heterogeeninen ryhmä, vaikka heillä olisi samankaltainen tausta. Kirjoittajat (2017) painottavat, että erityisesti sosiaalityöntekijöiden on kehitettävä kriittistä tietoisuuttaan ammatti-identiteetistä, asemasta ja vallankäytöstä suhteessa maahanmuuttajiin ja pakolaisiin. Erityisesti on syytä varoa yleistämästä heitä koskevaa tietoa kaikkiin pakolaisiin ja maahanmuuttajiin. Muuten on vaarana se, että kaikkia heidän kohtaamiaan ongelmia ja haasteita ei tiedosteta asiakastyössä.(Couto ja Sakamoto, 2017.). Kaartinen kumppaneineen (2018) ovat sitä mieltä, että sosiaalityön asiantuntijuuden keskeisin elementti on tällä hetkellä sen uudenlainen asemointi globaalissa, yhteiskunnallisessa, paikallisessa sekä alueellisessa muutoksessa ja keskustelussa. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että sosiaalityössä olisi kyettävä arvioimaan ja ottamaan kantaa kokonaisesti ihmisyryhmiin kohdistuviin poliittisiin linjauksiin ja viranomaispäätöksiin.

Pratiwi kollegoineen (2020) vertailivat tutkimusartikkelissaan nuoriin pakolaisiin kohdistettuja sosiaalipolitiikan keinoja ja käytäntöjä Suomessa, Isossa-Britanniassa, Maltalla, Italiassa ja Serbiassa Euroopan pakolaiskriisin aikana vuonna 2015. Tutkimus oli osa PAPHYRUS-projektia, jonka tavoitteena on sosiaalityön käytännöistä tiedottaminen ja niiden käytäntöjen tunnistaminen, joita sovelletaan edellä mainituissa maissa. Tutkijat analysoivat 48 nuorisotyön projektia ja aloitetta, jotka keskittyivät nuoriin pakolaisiin ja turvapaikanhakijoihin. Tutkijat luokittelivat projektit ja aloitteet neljä eri teemaan. Näitä teemoja olivat 1) taiteelliset ja sosiaaliset toiminnot sekä aloitteet 2) yksilöllinen sekä henkilökeskeinen tuki 3) käytännön apu arkipäivän elämässä 4) sosioekonominen tuki. Tutkijat havaitsivat, että tarjottu tukityyppi vaihteli maittain määritellyn maahanmuuttokontekstin mukaan. Tutkimuksen tulosten mukaan vain Suomessa julkisella sektorilla oli merkittävä rooli palvelujen järjestäjänä. Palvelujen tavoite oli pakolaisten

integroituminen suomalaiseen yhteiskuntaan. Tämänkaltaisiin toimenpiteisiin kuuluivat esimerkiksi kielikurssit maahanmuuttajille sekä mahdollisiin kantaväestön negatiivisiin ja jopa vihamielisiin asenteisiin vaikuttaminen. Suosittuja pakolaisiin liittyviä tukimuotoja olivat taiteelliset ja sosiaaliset toiminnot sekä aloitteet, jotka keskittyivät pääasiassa mielenterveydelliseen tukeen ryhmämuotoisten sosiaalisten aktiviteettien avulla. Muita pakolaisille tarjottavia palveluja oli tuki suomalaisen byrokratian kanssa toimimisessa sekä koulutus- ja työelämäpolkujen suunnittelussa. (Pratiwi ym. 2020.)

Ensisijaisissa saapumis- ja kauttakulkumaissa, Maltalla, Italiassa ja Serbiassa, korostui sosiaalis-taloudellisen tuen antaminen. Näissä maissa ja erityisesti Italiassa korostettiin palveluja ja aloitteita, jotka pyrkivät vahvistamaan nuoren pakolaisen sosioekonomista asemaa. Varsinaisissa kohdemaissa, Suomessa ja Iso-Britanniassa, taiteeseen ja sosiaaliseen tukeen perustuvat ohjelmat sekä henkilökeskeiset tukipalvelut olivat hallitsevia. Tutkijat kiinnittivät huomiota siihen, että vain harvat palvelut tarjosivat palvelua fyysiseen terveyteen liittyen huolimatta sen kiireellisestä tarpeesta ensisijaisissa läpikulkumaissa. Tutkijat nostivat toistuvana teemana esiin pyrkimyksen vahvistaa pakolaisen turvallisuuden ja osallisuuden kokemuksia sekä tuen integroitumisessa nykyiseen asuinympäristöön. (Pratiwi ym., 2020.)

2.3 Psyykinen hyvinvointi

Kerkkänen ja Säävälä (2015, 12) määrittelevät terveyden merkitsevän fyysistä, psyykkistä, henkistä ja sosiaalista hyvinvointia. Mielenterveys voidaan määritellä holistisesti yksilön psyykkiseksi hyvinvoinniksi ja kyvyksi toimia tyydyttävällä tavalla arkisessa toimintaympäristössään (Kerkkänen & Säävälä 2015,12). Mielenterveystaitoja ovat esimerkiksi tunne- ja tietoisuustaidot, elämäntaitotaidot sekä vuorovaikutus- ja ongelmanratkaisutaidot (Castaneda ym. 2018, 34). Mielenterveyshäiriöt vaikuttavat negatiivisesti psyykkiseen hyvinvointiin ja näitä häiriöitä ovat esimerkiksi psykoosit, ahdistuneisuus- ja mielialahäiriöt, traumaperäiset reaktiot, syömishäiriöt sekä persoonalli-

suus- ja käytöshäiriöt (Kerkkänen & Säävälä 2015, 12). Mielenterveydenhäiriöihin voidaan vaikuttaa mielenterveystyöllä, jolla tarkoitetaan mielenterveysongelmien ehkäisemistä, parantamista ja lievittämistä. Mielenterveyttä voidaan edistää lisäämällä yksilön psykologista hyvinvointia ja selviytymiskykyä sekä luomalla tukea antavia elinoloja ja ympäristöjä. Mielenterveyttä edistävän työn keskiössä on mielenterveyttä heikentävien tekijöiden vähentäminen ja mielenterveyttä tukevien tekijöiden vahvistaminen. Sillä pyritään mielenterveyshäiriöiden ja niihin liittyvien oireiden esiintyvyyden ja keston vähentämiseen. (Castaneda ym. 2018, 34-35.)

Ow ja Poon (2020) kirjoittavat artikkelissaan, että sosiaalityöntekijät toimivat mielenterveystyössä erilaisilla rajapinnoilla, jotka koostuvat yleensä palvelun käyttäjästä, moniammatillisesta työryhmästä sekä muista palvelun käyttäjään liittyvistä sosiaalisista verkostoista. Heidän työnkuvaansa voi liittyä esimerkiksi kriisineuvontaa, terapiaa ja yhteyshenkilön tai koordinaattorin tehtäviä. Tästä syystä on välttämätöntä, että sosiaalityöntekijät ymmärtävät mielenterveyteen liittyviä sosiaalisia ja lääketieteellisiä lähtökohtia, jotka toimivat perustana yksilölle, perheelle, ryhmille sekä yhteisölle tarjottaville palveluille. (Ow & Poon 2020.)

Sosiaalityössä painottuvat erityisesti rakenteelliset tekijät, jotka vaikuttavat haavoittuvassa asemassa olevien terveyteen ja mielenterveyteen. Tästä syystä sosiaalityölle on ominaista yksilöiden vahvuuksien korostaminen sekä huomioon kiinnittäminen rakenteellisiin epäoikeudenmukaisuuksiin, jotka heikentävät esimerkiksi yksilöiden toimintakykyä ja valinnan mahdollisuuksia. Edellä mainittu lähestymistapa sopii myös mielenterveyshoidolliseen kontekstiin, jossa palvelujen käyttäjät osallistuvat heidän hoitoonsa liittyviin taloudellisiin ja oikeudellisiin kysymyksiin. Samanaikaisesti sosiaalityöntekijät saattavat korostaa liikaa riskienhallintaa ja paperityötä laiminlyöden terapeutista työtä yksilöiden kanssa. Lisäksi vallitseva mielenterveyslainsäädäntö voi vaatia sosiaalityöntekijöitä sopeuttamaan työmenetelmiään mielenterveyslain asettamiin puitteisiin. Tämä seikka saattaa aiheuttaa asiakastyössä eettisiä dilemmoja erityisesti asiakkaan tuen tarpeeseen vastaamisessa. (Ow & Poon, 2020.)

Ow ja Poon (2020) pohtivat artikkelissaan sosioekonomisen aseman ja mielenterveysongelmien välistä suhdetta. Mielenterveysongelmat voivat johtaa esimerkiksi koulutuk-

sen tai opiskelun keskeytymiseen, joka puolestaan vähentää mahdollisuuksia työllistymiseen. Tämän kaltainen kehityskulku johtaa yleensä myös taloudellisiin vaikeuksiin ja näköalattomuuteen aiheuttaen usein stressiä ja mielenterveysongelmia. Lisäksi mielenterveysongelmista toipuminen taloudellisten vaikeuksien keskellä voi olla vaikeaa johtuen esimerkiksi heikosta koulutustasosta, työttömyydestä sekä sosiaalisten verkostojen puutteesta. Tästä syystä yksilön taloudellisen tilanteen ja mielenterveyden välisen yhteyden ymmärtäminen on tärkeää sekä mikro- että makrotason sosiaalityössä. Edelleen mielenterveysongelmaiset ihmiset saattavat tarvita neuvoja ja tukea päästäkseen hajallaan olevien palvelujen piiriin, joihin heillä on oikeus. Lisäksi ihmiset saattavat tarvita oikeudellista neuvontaa ja tukea, jotka voivat liittyä esimerkiksi velkojen perintään, kansalaisyhteisöön tai eriarvoistavaan kohteluun viranomaisten taholta. (Ow & Poon 2020.)

Kerkkänen ja Säävälä (2015, 9) tuovat systemaattisessa kirjallisuuskatsauksessaan esiin, että yksilön mielenterveys on yksi haastavimmista terveyteen liittyvistä kysymyksistä. Lisäksi mielenterveyden häiriöihin liittyviä oireita ei tulkita samalla tavoin kaikissa ajattelutavoissa. Tämä seikka korostuu erityisesti maahanmuuttajien kuten pakolaisten kohdalla. Kulttuuriset erot kuten käsitykset mielen ja ruumiin suhteesta sekä ihmisen ja henkimaailman välisestä vuorovaikutuksesta luovat perustavanlaatuisia eroja eri kulttuurien välillä. (Kerkkänen & Säävälä 2015, 9.) Pakolaisten kohdalla on olennaista ymmärtää kulttuurisia tekijöitä, jotka voivat vaikuttaa niin asiakkaan kuin terveydenhuollon ammattilaisten ajatteluun ja käyttäytymiseen. Kulttuuriset tekijät voivat korostua erityisesti tilanteissa, joissa ammattilainen ja asiakkaan kulttuurinen elinympäristö on ollut hyvin toisistaan poikkeava. Pakolaisten kohdalla on huomioitava myös turvapaikkaprosessin onnistuminen sekä mahdolliset traumakokemukset, joita voivat olla esimerkiksi kuolemantapahtumat. Pakolaistaustaisilla on erityisen kohonnut riski itsetuhoisuuteen tai itsemurhaan ja ammattilaisten on pyrittävä tunnistamaan itsemurhariskissä olevat pakolaiset. (Castaneda ym. 2018, 133-134.)

Pakolaisten mielenterveyteen liittyviä tekijöitä ovat pakkomuuttoon liittyvät stressitekijät sekä kulttuuriset tekijät (muiden mielenterveyttä kuormittavien tekijöiden lisäksi). Pakkomuuttoon liittyviä stressitekijöitä ovat mm. lähtövaiheen ero perheenjäsenistä,

ystävistä, kodista ja tutusta elinympäristöstä. Lisäksi pakolainen on voinut kokea traumatisoivia tapahtumia ennen lähtövaihetta kuten sotaa, nälkää, vankeutta, kidutusta sekä seksuaalista hyväksikäyttöä. Lähtövaihe on saattanut olla myös vaarallinen, kiireinen ja kaoottinen. Siirtymävaiheeseen on voinut kuulua myös oleskeluvaihe ylikansoitettulla ja epähygieenisellä pakolaisleirillä, jossa tulevaisuuden näkymät ovat epävarmoja. Uudelleensijoittautumisvaiheeseen sisältyy stressitekijöitä kuten aikaisemman ammatillisen ja sosiaalisen aseman menettäminen ja siirtyminen aikaisempaa vaatimattomampaan yhteiskunnalliseen asemaan. Arkikielinen termi ”kulttuurishokki” kuvaa psyykkistä ja fyysistä epämukavuutta, joka johtuu kokemuksista uudessa kulttuurissa. Maahantulovaiheeseen liittyy usein optimismia, mutta mahdolliset maahantulovaiheen jälkeiset pettymykset ja entisen koti/lähtömaan kaipuu altistavat masennukselle. Lisäksi koetuilla traumailla on kumulatiivisia vaikutuksia pakolaisen mielenterveyteen, vaikka niistä johtuvat oireet voivat ajan myötä lieventyä. Kaikki pakolaiset eivät kuitenkaan sairastu mielenterveyden häiriöihin edellä mainituista stressitekijöistä huolimatta. (Naseh & Potocky 2019, 187-190.)

Aniksen ja Turtiaisen (2021) tutkimusartikkelissa käsitellään suomalaisten kokeneiden sosiaalityöntekijöiden pohdintoja monikulttuurisista, monikielisistä ja kansainvälisistä kysymyksistä asiakasryhmän kanssa, joka on haavoittuvassa tilanteessa pakon tai muiden muuttopakotteiden jälkeen. Tutkijat tuovat esiin, että pelkästään monikansallisuus on haaste ja sen käsittely vaatii taitoja. Esimerkiksi Suomessa asuva perheenjäsen voi olla vakavasti mielenterveysongelmainen trauman seurauksena. Tähän tarvittavan psykososiaalisen tuen keskeisenä osana olisi työskentely perheen ja läheisten kanssa. Kun perheenjäsenet ja sukulaiset ovat ulkomailla, Suomessa olevan perheenjäsenen tukeminen on hyvin vaativa tilanne. Tämä puolestaan edellyttää uutta tietoa ja työskentelytapoja sosiaalityössä. Tähän liittyen tutkijat väittävät, että hyvinvointijärjestelmämme ei ole sopiva pakolaisten ja muiden haavoittuvassa asemassa olevien maahanmuuttajien tarpeisiin ja oikeuksiin. Tutkijat havaitsivat myös samoja teemoja ja yhtäläisyyksiä. Bø:n (2015) tutkimustulosten kanssa (Anis & Turtiainen 2021.)

2.4 Toimintakyky ja siihen liittyvät haasteet

Sjöblom (2015) tuo esiin, että sosiaalityö on monissa eri toimintaympäristöissään tekemisissä asiakkaan toimintakyvyn kanssa. Erityisesti vammaissosiaalityössä sekä kuntoutussosiaalityössä painottuvat asiakkaana olevien ihmisten toimintakyvyn kuvaukset sekä siihen liittyvä moniammatillinen sosiaalityö. Tähän sosiaalityöntekijä tarvitsee asiakkaaltaan ja myös muilta ammattilaisilta tietoa kyetäkseen muodostamaan kokonaiskuvan asiakkaan tilanteesta ja siihen sopivista ratkaisuista. (Sjöblom 2015.)

Sjöblom (2015) pohtii artikkelissaan sosiaalityön suhdetta toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden ICF-luokitukseen. ICF-luokitus on maailman terveysjärjestön (WHO) toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden kansainvälinen luokitus (International Classification of Functioning, Disability and Health). WHO julkaisi ICF:n vuonna 2001. ICF:n tehtävänä on kuvailla, miten sairauden ja/tai vamman sekä kontekstuaalisten tekijöiden yhteisvaikutukset näkyvät ihmisen arjessa ja elämässä. (WHO 2001.) Sjöblom (2015, 135) määrittelee ICF:n jäsentävän käsityksiämme yksilön toimintarajoitteista ja niiden aiheuttajista. Vaikka ICF on alun perin rakentunut terveydenhuollon tarpeisiin, Sjöblom (2015) väittää ICF-luokituksen peruseräiteiden ja käyttömahdollisuuksien tuntemuksen parantavan sosiaalityöntekijän kykyä palvella asiakasta.

Sosiaalinen toimintakyky mainitaan käsitteenä erityisen täsmällisesti sosiaalihuoltolaissa (1301/2014) sosiaalisen kuntoutuksen 17§ yhteydessä. Kannasoja (2018) painottaa sanaa sosiaalinen kyvyn tai taidon sijasta, jolloin käsite pitää sisällään kumppanuuden ja siten vastuun toisista, erityisesti heikommista, ihmisistä. Vastuun myötä sosiaalinen toimintakyky liittyy yksilön itsereflektioon, itsevarmuuteen sekä tulevaisuuden suunnitteluun. Vastuu paikantuu sosiaaliseen eli yhteisesti jaettuun vastuuseen yksilöistä, yhteisöistä, yhteiskunnasta ja koko elinympäristöstämme. Tämän perusteella sosiaalinen toimintakyky on suhdekäsite, koska sitä on tarkasteltava vähintään suhteessa ympäröivään yhteisöön ja yhteiskuntaan sekä niiden asettamiin normeihin ja myös suhteessa aikaan. Esimerkiksi pakolainen suunnittelee tulevaisuuttaan uudessa kotimaassaan suhteessa nykyhetkeen ja menneeseen. Mahdollisten aikaisempien

haavoittavien tai traumatisoivien elämän tapahtumien heikentämä itsevarmuus vaikuttaa siihen, millaisia päätöksiä pakolainen tekee tai jättää tekemättä tulevaisuutensa suhteen (Kannasoja 2018.).

Toisaalta yhteisön ja yhteiskunnan tila sekä normit asettavat yksilölle toiminnan ehtoja eli mitä pidetään toivottavana käytöksenä. Kaikista olennaisinta on se, miten yksilö voi toteuttaa itseään ja kasvaa ihmisenä mahdollisista yhteiskunnan asettamista toiminnan esteistä huolimatta. Keskiössä ovat yksilön omat resurssit, kyvyt ja taidot suhteessa mahdollisiin toiminnan esteisiin. Jotta yksilön sosiaalista toimintakykyä voidaan tukea sosiaalihuollossa, tarvitaan tietoa ensinnäkin siitä, miten yhdessä toimien yksilöiden ja yhteisöjen kasvua ja kehitystä voidaan edistää. Toiseksi tarvitaan tietoa siitä, miten löytää ja purkaa toiminnan esteitä ja samalla rakentaa ihmiskelpoista yhteiskuntaa. Lisäksi sosiaaliset taidot edesauttavat sosiaalisen toimintakyvyn kehitystä, vaikka niiden perusteella ei voida tehdä päätelmiä yksilön sosiaalisen toimintakyvyn tilasta. (Kannasoja 2018.)

Castaneda kumppaneineen (2018, 133) kirjoittavat mielenterveyshäiriöiden heikentävistä vaikutuksista yksilön toimintakykyyn ja elämänlaatuun sekä niiden aiheuttamista ongelmista työssä, perheessä ja elämänhallinnassa sekä syrjäytymisessä. Maahanmuuttajilla heikentynyt toimintakyky hidastaa uuden kielen ja uuden yhteiskunnan toimintaperiaatteiden oppimista vaikuttaen haitallisesti koko kotoutumisprosessiin (Kerkkänen & Säävälä 2015, 5). Kirjoittajat (2015, 10) painottavat mielenterveysongelmien kärjistyksen ennaltaehkäisyssä hyviä palveluja sekä ennakoivaa kotouttavaa työtä. Näin toimimalla pystytään palauttamaan myös ihmisten toimintakyky ja turvaamaan mielen hyvinvointi. Tämä puolestaan luo edellytykset olosuhteille, jossa kotoutuminen ja vuorovaikutus ympäröivän yhteiskunnan kanssa toimivat. (Kerkkänen & Säävälä 2015, 10.) Länsimaissa käytetyillä terveydenhuollon menetelmillä ei aina pystytä havaitsemaan mielenterveyden häiriöitä, jotka voivat vaarantaa eri kulttuuritaustaisten ihmisten terveyden ja hyvinvoinnin. Erityisesti traumatisoituminen sekä siihen liittyvät tekijät voivat jäädä tunnistamatta. Lisäksi masennuksen liittyvät taustatekijät voivat olla epäselviä ja jäädä havaitsematta. (Castaneda ym. 2018, 133.) Kuvaan seuraavaksi kolmea pakolaisille tyypillistä mielenterveyshäiriötä, jotka ovat traumaperäinen stressihäiriö (PTSD), masennustila sekä pitkittynyt suruhäiriö (Higgins 2020).

Traumaperäiselle stressihäiriölle altistavia tekijöitä ovat hengenvaara tai kuoleman tapahtumien todistaminen, fyysisen koskemattomuuden vaarantuminen sekä seksuaalisen väkivallan kohteeksi joutuminen. Oireet ja niiden voimakkuus vaihtelevat suuresti, mutta ne voivat aiheuttaa huomattavaa toimintakyvyn heikkenemistä. Tämä voi johtaa sosiaaliseen eristyneisyyteen ja kohonneeseen itsemurhariskiin. On arvioitu, että länsimaihin sijoitetuilla pakolaistaustaisilla ihmisillä on kantaväestöön verrattuna jopa yli kymmenkertainen riski sairastua traumaperäiseen stressihäiriöön. Sitä pahentavia tekijöitä pakolaisilla voivat olla sosiaalinen syrjäytyminen, alhainen sosioekonominen asema sekä psykiatrisen hoidon puute. (Higgins 2020.)

Masennustilan yleinen oire on surullinen tai ärtynyt mieliala, joka on jatkunut yhtäjaksoisesti vähintään kaksi viikkoa. Masennustilalle on tyypillistä mielenkiinnon tai mielihyvän kokemusten puute, johon liittyy kognitiivisia ja somaattisia muutoksia. Nämä muutokset vaikuttavat negatiivisesti yksilön toimintakykyyn. Pakolaistaustaisille ihmisillä masennusta laukaisevia tekijöitä ovat integroitumiseen liittyvät kysymykset sekä pakolaisuuden aikana kohdatut menetykset. Masennustilaan liittyvät itsetuhoiset ajatukset kuten traumaperäisen stressihäiriön yhteydessä. Masennustilaa pahentavat tekijät ovat samankaltaisia kuten traumaperäisen stressihäiriön yhteydessä. On merkille pantavaa, että masennustilan esiintyvyys vaihtelee alkuperäkulttuurin, iän, sukupuolen, traumakuormituksen sekä sosioekonomisen tilanteen mukaan. (Higgins 2020.)

Suru, menetyksen reaktiona, voi pitää sisällään masennusjaksolle tyypillisiä oireita kuten lohduttomuutta, unettomuutta sekä painon menetystä. Suru liittyy useimmiten tiettyihin ajatuksiin ja muistoihin. Siihen liittyvät oireet vähenevät yleensä ajan mittaan positiivisten tuntemusten ja huumorin myötä. Pakolaisten surukokemukset ovat usein monikerroksisia, risteäviä ja kasaantuvia ja ne voivat johtaa pitkittyneen surun häiriöön. Pitkittyneellä suruhäiriöllä tarkoitetaan alituista, läpitunkevaa ja toimintakykyä lamauttavaa surua, joka liittyy usein kuoleman tapahtumiin. (Higgins 2020). Pitkittyneen surun häiriö voi oireilla esimerkiksi masentuneisuutena ja itsetuhoisuutena (Castaneda ym. 2018, 133-134.). Higgins (2020) väittää kriittisiin sosiaalityön tutkijoihin viitaten, että akateeminen kirjallisuus ei käsittele riittävästi kulttuurisesti monimuotoisia surun ja menetyksen ontologioita

2.5 Interventiot ja vaikuttavuus

Sosiaalityö on julkisen sektorin toimintaa, jossa yksittäisellä sosiaalityöntekijällä on varsin vähän organisatorista ja rakenteellista valtaa. Toisaalta sosiaalityöntekijällä on valtaa suunnata toimintaansa tietyllä tavalla asiakkaidensa kanssa (Smith 2008, 17). Edellä mainittu konkretisoituu käytännön asiakastyössä sosiaalityöntekijän valtana valita tavoitteita ja menetelmiä, joiden avulla yhteisesti asiakkaan kanssa sovittuihin tavoitteisiin (tai usein kompromisseihin) voidaan pyrkiä. Näissä valinnoissa asiakas ei kuitenkaan ole tasa-arvoinen sosiaalityöntekijän kanssa, koska sosiaalityöntekijällä on asiakasta suurempi valta päättää tavoitteista ja käytettävistä menetelmistä. Samalla sosiaalityön toimenpiteet ulottuvat asiakkaita koskeviin rakenteellisiin kuten asiakkaiden elinolosuhteisiin ja palveluihin, joihin sosiaalityöntekijällä on vaikutusvaltaa (Smith 2008, 104-108.) Vaikka ammatillisella interventiolla olisi tavoitteena asiakkaan kuten pakolaisen pyyteetön auttaminen, sen juuret voivat juontaa työntekijän kyvyttömyyteen ymmärtää erilaisista yhteiskunnista tulevien ihmisten kokemusmaailmojen ja arvojärjestysten erilaisuutta. (Elfwing Ström 2021.) Elfwing Ström kuitenkin (2021) painottaa, että sosiaalityöntekijän ammattieettinen velvollisuus on aina edistää asiakastyössä ammatillista oikeudenmukaisuutta. Interventio suunnitellaan asiakkaan tarpeen mukaan ja intervention tavoite voi olla esimerkiksi asiakkaan psykososiaalisen toimintakyvyn parantaminen. Sosiaalityöntekijä seuraa intervention toteutumista sekä asiakkaan edistymistä intervention aikana (Naseh & Potocky 2019, 143.)

Leinosen (2018) kysely- ja haastatteluaineistossa korostui sosiaalityön käytännönläheisten interventioiden terapeuttinen rooli, vaikka sosiaalityöntekijä ei tekisi varsinaista terapiatyötä. Toisin sanoen sosiaalityön interventioilla voi olla asiakkaan arjen huolta ja ahdistusta poistava, kuntoutumisedellytyksiä luova sekä psyykkistä eheytymistä tukeva terapeuttinen vaikutus (Leinonen 2018). Heinonen kollegoineen (2009) korostavat sosiaalityön holistista kokonaisvaltaista näkökulmaa asiakkaan tilanteeseen, joka erottaa sosiaalityön esimerkiksi terveydenhuollon ammattilaisista. Jokaisen apua tarvitsevan asiakkaan ainutlaatuisiin tilanteisiin yhdistyy yhteiskunnan rakenteellisia piirteitä, jotka estävät tasa-arvoa. Näitä piirteitä voidaan lieventää sosiaalityön interventioiden avulla kuten taloudellisella ja sosiaalisella tuella. Holistisen lähestymistavan

etuja ovat joustavuus ja sen parempi soveltuvuus yksittäisiin asiakastilanteisiin kuin lääketieteelliset interventiot, jotka ovat suunniteltu lyhytaikaisiksi. Sosiaalityön Interventiot ovat erityisen tärkeitä ryhmille kuten pakolaisille, jotka ovat kokeneet tai kokevat marginalisaatiota, sortoa tai sosiaalista syrjintää. Interventioiden avulla sosiaalityöntekijät voivat estää asiakkaiden ongelmien pahenemisen entisestään. (Heinonen ym. 2009.)

Käkelä (2020) tarkasteli tutkimusartikkelissaan skotlantilaisten sosiaalityöntekijöiden kokemuksia monikulttuurisesta sosiaalityöstä. Kirjoittaja (2020) painotti tutkimuksessaan erityisesti koettuja kulttuurieroja palvelunkäyttäjien ja sosiaalityöntekijöiden välillä. Käkelä (2020) on sitä mieltä, että jatkotutkimuksen tarpeet painottuvat erityisesti sosiaalityöntekijöiden kokemuksiin kulttuurien välisistä haasteista ja onnistumisista työskentelyssä pakolaisten kanssa. Lisäksi tarvitaan ymmärrystä palvelun käyttäjien käsityksistä ja kokemuksista liittyen hyvään palvelukäytäntöön. Näiden käsitysten ja kokemusten pohjalta muodostuva ymmärrys voi tukea sosiaalityöntekijöitä sisällyttämään yhteisöpohjaistietoa ja kumppanuuslähtöistä työskentelyä arkipäivän käytäntöön monikulttuuristen asiakkaiden kanssa. Lisäksi tarvitaan ymmärrystä siitä, miten monimutkaiset valtasuhteet sosiaalityöntekijöiden ja asiakkaiden välillä vaikuttavat asiakassuhteeseen osapuolten välillä. (Käkelä, 2020.)

Bø (2015) tunnisti tutkimuksessaan viisi pääongelmaa, joita norjalaiset sosiaalityöntekijät kokivat suurimmaksi haasteeksi monikulttuurisessa sosiaalityössä. Näitä ongelmia olivat viestintäongelmat yhteisen kielen puutteen ja erilaisten käytöskoodien takia ammattipalveluihin liittyvässä vuorovaikutuksessa, kulttuuriset erot vanhempi-lapsisuhteissa, terveysongelmat ilman riittävää lääketieteellistä tai psykologista apua sekä rakenteelliset esteet, jotka vaikeuttivat sosiaalipalvelujärjestelmän sopeuttamista vähemmistöasiakkaiden tarpeisiin. Erityisesti aikaa vievät keskustelut asiakkaiden kanssa, jotka eivät ymmärtäneet norjaa, pätevien tulkkien puute sekä hoidon puute liittyen pakolaisten traumaoireisiin olivat konkreettisia esimerkkejä sosiaalityöntekijöitä ja heidän pakolaisasiakkaitaan huolestuttavista järjestelmäpuutteista. Sosiaalityöntekijät kokivat myös avuttomuutta kohdatessaan traumatisoituneita pakolaisasiakkaita ja he tunsivat tarvetta saada lisää tietoa traumaperäisistä häiriöistä ja traumatisoituneen asiakkaan kohtaamisesta. Tutkimuksessa mukana olleet sosiaalityöntekijät toivat

myös esiin, että työntekijöiden keskinäiset keskustelut yleisistä huolista ja periaatteista monikulttuurisessa sosiaalityössä olivat harvinaisia. He valittavat, että heidän organisaatioiltaan puuttui yhteinen ideologia tai ”keskustelufoorumi” heidän tekemälleen työlle etnisten vähemmistöasiakkaiden kanssa. Sosiaalityöntekijöiden joukossa oli myös niitä, jotka väittivät, että heidän työpaikkaansa leimasi ”naiivi hyvän tekemisen näkökulma”. (Bo, 2015.)

Vaikuttavuus mainitaan sosiaalihuoltolain (1301/2014) 15 §:ssä, jossa laki velvoittaa seuraamaan sosiaalityön toteutumista ja vaikuttavuutta (sosiaalihuoltolaki (1301/2014 15 §). Mäntysaari ja Ylistö (2021) korostavat, että sosiaalityön vaikuttavuus on tunnetusti hankala käsite. Paasio (2018) nostaa esiin tässä yhteydessä erityisesti sosiaalityön vaikuttavuuteen liittyvän luotettavan ja vertailukelpoisen tiedon puutteen. Vaikuttavuudella tarkoitetaan Mäntysaaren ja Ylistön (2021) mukaan aikaansaatua muutosta yksilön, ryhmän tai yhteisön elämässä. Myönteinen muutos parantaa ihmisten hyvinvointia eli vaikuttavuutta, joka on sosiaalityön päämäärä (Paasio 2018). Usein on kuitenkin perusteltua kysyä, kenen näkökulmasta muutosta tarkastellaan. (Mäntysaari & Ylistö 2021.) Kivipelto ja Koponen (2021) kuitenkin painottavat, että vaikuttavuuteen johtavassa prosessissa on aina mukana myös asiakkaan henkilökohtainen tilanne, verkostot ja elinympäristö. Tästä syystä sosiaalityön vaikuttavuus ei näy aina suoraan vaan edellä mainittujen tekijöiden välillisen vaikutuksen aikaansaamana. Näiden tekijöiden takia sosiaalityöntekijällä ei ole yhdenmukaisia keinoja asioiden ratkaisemiseen. Toisin sanoen asiakkaiden tilanteisiin sovelletaan erilaisia normeja, menetelmiä, välineitä, ohjeita ja vakiintuneita työtapoja. (Kivipelto & Koponen 2021.) Kerkkänen ja Säävälä (2015, 11) määrittelevät vaikuttavuuden selvittämisen ja arvioinnin muodostuneen viime vuosikymmenien aikana keskeiseksi yhteiskuntapoliittiseksi tavoitteeksi. Resursien tarkoituksenmukaisimman käytön kannalta on keskitytty toimenpiteisiin, jotka tuottavat toivottavat tulokset ja onnistuvat tehtävässään parhaiten. Samanaikaisesti on tiedettävä, mitkä ovat toiminnan kohteiden kuten esimerkiksi pakolaisten tarpeet ja toiveet toiminnan tuloksista. (Kerkkänen & Säävälä 2015, 11.)

Makrotasolla tarkasteltuna Kokkonen (2021) väittää, että hyvinvointivaltion sosiaalinen eetos on vaihtumassa toisenlaiseksi. Kokkonen (2021) käyttää tässä yhteydessä termiä uusliberalistisen kilpailuvaltion malli, jota suomalainen sosiaalipolitiikka on alkanut

noudattaa. Tässä mallissa kansalaisen asemaa tärkeämpiä tekijöitä julkisessa taloudessa ovat menokuri sekä yritysten tukeminen globaaleilla markkinoilla. Tässä toimintaympäristössä sosiaalityön tekemisen ehtoja heikentävät vaikutukset ilmenevät työn taloudellista tehokkuutta korostavassa managerialismissa ja uudessa julkishallinnassa (New Public Management). Nämä vaikutukset ovat näkyneet sosiaalityöntekijöiden kaivattuna mahdollisuuksina puuttua asiakkaiden ongelmiin ennalta ehkäisevästi. Tilalle on tullut kilpailuvaltion malliin sisältyvän kulukurin tavoitteita, joista yksi on yksilöllisen työhön aktivoinnin tavoite. Tässä kontekstissa sosiaalityön resursseja on rationaalisinta suunnata työllistämiskelpoisiin asiakkaisiin, joilla sosiaalityön vaikuttavuutta voidaan konkreettisesti perustella sosiaalityöhön suunnatun rahoituksen saamiseksi. (Kokkonen 2021.) Heinonen kollegoineen (2009) kirjoittavat, että sosiaalityöntekijöiden työn ennaltaehkäisevää ja holistista eetosta haastaa byrokraattinen ja managerialistinen ilmapiiri, joka perustuu lyhyen aikavälin kustannustehokkuuteen. Edellä mainittua näkemystä tukee Närhen kumppaneineen (2018) tekemät tutkimushaastattelut, joissa työntekijät toivat esiin byrokratian ja ammattityön välistä ristiriitaa. Paasio (2018) arvioi, että sosiaalityön keskeinen haaste on sosiaalihuoltolain (1301/2014) 15 §:n velvoittaman vaikuttavuuden haltuun otto niin, että se realisoituu arjessa onnistumisen ja kilpailuedun todellisuudeksi.

2.6 Osallisuus sosiaalityössä

Närhi kollegoineen (2018) määrittelevät tutkimusartikkelissaan kolme erisisältöistä ja toisiinsa liittyvää käsitettä, joilla osallisuuteen voidaan viitata. *Osallisuus* kuvaa yksilön yhteenkuuluvuutta yhteisöön tai mukana olemista tärkeissä yhteisön prosesseissa. Se merkitsee omaan sitoutumiseen perustuvaa merkitystä asioiden kulkuun ja myös vastuuta aiheutuneista seurauksista. Osallisuus tarkoittaa kokemukseen perustuvaa yhteenkuuluvuuden tunnetta yhteisössä sekä sen jäsenenä olemista ja toimimista. *Osallistumisessa* on kyse ihmisen vuorovaikutuksellisesta toiminnasta ja sille on ominaista vapaaehtoisuus ja omakohtainen halu osallistua. Jos kansalainen määritty passiviseksi osallistujaksi, jota kehoitetaan tai vaaditaan osallistumaan esimerkiksi sosiaalihuollon toimenpiteisiin, on kyse *osallistamisesta*. Osallistuminen ja osallisuus voivat olla osallistamisen seurausta. (Mt.)

Castaneda kollegoineen (2018, 78) määrittelevät osallisuuden tarkoittavan kykyä vaikuttaa yksilön elämän kulkuun, mahdollisuuksiin, toimintoihin, palveluihin ja joihinkin yhteisiin asioihin. Osallisuutta ilmentää yksilön päätösvaltaa ja säätelyä omissa asioissaan sekä yksilön mahdollisuutta muodostaa sosiaalista suhteita muiden kanssa. Osallisuus on myös vaikuttamisen tunnetta ja mahdollisuuksia esimerkiksi aktiivisena kansalaisuutena ruohonjuuritason yhteisöissä tai kansallisessa päätöksenteossa. Aineelliset tekijät kuten kohtuullinen toimeentulo sekä koulutus ja aineettomat tekijät kuten luottamus vaikuttavat yksilön osallisuuden kokemukseen. Pakolaistaustaisilla osallisuus tarkoittaa esimerkiksi oikeutta terveyteen, koulutukseen, toimeentuloon ja asuntoon uudessa maassa. Pakolaisten osallisuuden kokemusta voidaan käyttää yhtenä kotoutumisen mittarina. Pakolaisten kohdalla osallisuuden kokemusta voivat heikentää mm. syrjäntäkokemukset sekä heikko kielitaito. Lisäksi mahdolliset aikaisemmat traumaattiset kokemukset voivat näyttäytyä sekä vaikeuksina luottaa ihmisiin ja yhteisöihin että toimia niissä. Myönteiset kokemukset muovaavat yhteiskuntaan suuntaan, jossa maahanmuuttajat toimivat luontevasti yhdessä pääväestön kanssa. (Castaneda ym. 2018, 78.)

Rissanen (2021) väittää tutkimusartikkelissaan, että asiakasosallisuudelle ei ole yleisesti hyväksyttyä eikä yhtenäistä määritelmää sosiaalityössä. Asiakasosallisuus voidaan määritellä esimerkiksi palvelujen laadun parantamisena asiakkaiden tarpeiden perusteella tai asiakkaan osallistamista palvelujen kehittämiseen toteuttamiseen ja arvioimiseen (Rissanen 2021). Kirjoittaja (2021) tarkastelee tutkimusartikkelissaan asiakasosallisuutta sosiaalityön työtapana, jossa asiakas on toiminnan subjekti. Tämä työtapata tai interventio painottaa asiakkaan osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia omassa elämässään ja palveluissa. Toisaalta Sotkasiira (2018) korostaa tutkimusartikkelissaan ristiriitaa, jossa kotouttamistyön ammattilaiset tunnistavat kotoutumisprosessissa kohtaamansa maahanmuuttajat autonomisiksi yksilöiksi, mutta kohtelevat heitä kotouttamistyön kohteina eli objekteina. Turtiainen (2011) tähdentää tässä yhteydessä pakolaisuuden mukanaan tuomaa elämänmuutosta tekijänä, joka heikentää yksilön autonomiaa. Tähän syynä ovat uudenlaisen elinympäristön mukaan tuomat uudet tilanteet, joissa aiemmin hankitulle osaamiselle ei välttämättä ole käyttöä. Osaamista ja tietoja on päivitettävä tai korvattava uusilla, jotta autonomia voidaan jälleen saavuttaa. (Turtiainen 2011.) Asiakasosallisuuden vahvistaminen on kuitenkin osa yksilön

hyvinvointia ja sitä voidaan vahvistaa ja tukea sosiaalityön keinoin (Rissanen 2021). Tosin Rissanen (2021) tuo esiin, että asiakkaan osallisuuden aste ja kokemus osallisuudesta tai vaihtoehtoisesti syrjäytymisestä voivat vaihdella ajan myötä.

Asiakasosallisuuden toteutumisen esteiksi voivat muodostua työntekijöiden ja asiakkaiden mahdolliset toisistaan poikkeavat käsitykset osallistumisen tavoista. Viime kädessä kysymys on siitä, kuka määrittelee tavoitteet ja kenen normeja asiakkaan tulisi noudattaa elämässään. (Rissanen 2021). Esimerkiksi tilanne, jossa henkilö vetäytyy pois palveluista eikä osallistu hänelle tarjottuun koulutukseen on huolen ja paheksunnan aihe (Sotkasiira 2018). Erityisesti maahanmuuttajien kuten pakolaisten yritykset ottaa omaa elämää haltuun esimerkiksi päätöksistä valittamalla tai kritisoimalla palvelujen sisältöjä, koettiin Sotkasiiran (2018) haastatteluaineistossa epäkunnioitukseksi suomalaista palvelujärjestelmää kohtaan. Tämän kaltaista aktiivista asiakasta voidaan myös pitää hankalana ja hänen tavoitteitaan epärealistisina. Osallisuuden toteutumisen edellytys on kuitenkin se, että asiakkaan valinnanvapaus ja vaikutusmahdollisuudet ovat todellisia, eivät siltä vaikuttavia. (Rissanen 2021.) Närhi kumppaneineen (2014) määrittelevät osallisuuden esteiksi suurten asiakasmäärien sekä resurssipulan lisäksi järjestelmäkeskeisyyden. Konkreettinen viranomaisrooli sekä velvollisuus käyttää byrokraattista harkintavaltaa ovat järjestelmäkeskeisyyden tunnusomaisia piirteitä. Muita asiakasosallisuuden toteutumista haastavia tekijöitä ovat työmarkkinoiden korkeat vaatimukset, lainsäädännön ja aktivointipolitiikan kaavamaisuudet ja epärationaalisuudet. Nämä tekijät, palkkayhteiskunnan reunaehtoina, ovat vaikeasti muutettavissa sosiaalipalvelujen keinoin. (Närhi ym. 2014)

3. TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

3.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tutkimukseni tehtävänä on tarkastella pakolaisten osallisuuden, toimintakyvyn sekä psyykkisen hyvinvoinnin tukemiseksi toteutettujen interventioiden vaikuttavuutta sosiaalityössä. Keskeisin kiinnostukseni kohde on, tarjoavatko vertaisarvioidut tutkimukset vastausta siihen, miten interventiolla voidaan tukea ja vahvistaa pakolaisen osallisuutta, psyykkistä hyvinvointia ja toimintakykyä. Tutkimus toteutetaan kansainväliseen tutkimustietoon perustuvana narratiivisena kirjallisuuskatsauksena. Tutkimukseni aineisto on kerätty kolmesta sähköisestä tietokannasta, jotka ovat Andor, Scopus ja Applied social sciences index & abstracts (ASSIA). Tutkimuksen analyysimenetelmänä on aineistolähtöinen teemoittelu. Tutkimustyötäni ohjaa seuraava tutkimuskysymys:

Miten interventiolla voidaan tukea pakolaisten osallisuutta, psyykkistä hyvinvointia sekä toimintakykyä sosiaalityössä?

Tutkimukseni on suunnattu ainakin kahdelle kohderyhmälle. Sosiaalityöntekijät voivat saada käytännönläheisiä vastauksia siihen, miten kotouttavassa sosiaalityössä voidaan tukea pakolaisten psyykkistä hyvinvointia, osallisuutta ja toimintakykyä. Toinen tutkimukseni kohderyhmä ovat tutkijat, jotka ovat kiinnostuneita sosiaalityön intervention vaikuttavuudesta ennalta määriteltyn kohderyhmään kuten pakolaiset.

3.2 Narratiivinen kirjallisuuskatsaus

Tutkimukseni on metodologialtaan kuvaileva kirjallisuuskatsaus. Salminen (2011, 6) luonnehtii kuvailevaa kirjallisuuskatsausta yleiskatsaukseksi ilman tiukkoja ja tarkkoja sääntöjä. Kuvailevasta kirjallisuuskatsauksesta voidaan erottaa kaksi eri orientaatiota, joita ovat narratiivinen ja integroiva katsaus (Salminen 2011, 7). Kuvailevan kirjallisuuskatsaukseni orientaationa toimii narratiivinen kirjallisuuskatsaus. Narratiivisen kirjallisuuskatsauksen lavein tyyppi on yleiskatsaus, jota tutkimukseni edustaa. Sen avulla pystytään tuottamaan laaja yleiskuva tai tiivistys tarkasteltavasta aiheesta ja sen tilasta tieteenalalla ja samalla tunnistamaan aihepiiriin liittyvää lisätutkimuksen tarvetta. Lisäksi narratiivisen kirjallisuuskatsauksen keinoin voidaan tuoda esille tutkittavaan ilmiöön liittyvää käsitteistöä sekä käsitteiden keskinäistä suhdetta. (Vilka 2023, 18-19.)

Narratiivisen kirjallisuuskatsauksen tavoite on ilmiön ymmärtäminen ja ymmärretyn kuvaileminen vakuuttavilla ja johdonmukaisilla argumenteilla. Ymmärtäminen voi tarkoittaa katsauksessa esimerkiksi ilmiön kyseenalaistamista, tunnistamista tai vahvistamista. Kun tutkija lukee ja analysoi keskitettyä tai edustavaa aineistoa kuten tutkimuksia ja muuta kirjallista aineistoa, hänen tietämyksensä tutkimusaiheesta kasvaa kehämäisesti. Tutkijan intuitiolla voi olla prosessissa myös käyttöä, koska erityisesti narratiivinen kirjallisuuskatsaus koostuu myös tutkimuksen käsitteiden sekä niitä koskevien tutkijan miellejohdotusten yhdistelmästä. Oivallus, joka tutkijalle syntyy tutkimusprosessin aikana, pyritään käsitteellistämään ja oivalluksen pohjalta syntyneitä käsitteitä tarkastellaan tutkimuksen yhteenveto- ja pohdintaosioissa. (Vilka 2023, 17, 19-20.)

Narratiivisen katsaustyyppin tutkimusaineisto ei ole käynyt läpi lähtökohtaisesti erityisen systemaattista seulaa. Silti yleiskatsauksella on mahdollista päästä johtopäätöksiin, jotka täyttävät kirjallisuuskatsauksen edellyttämän synteessin. Narratiivinen kirjallisuuskatsaus käsittää muitakin katsaustyyppejä kuten esimerkiksi aihealueen laajuutta kartoittavan scoping-katsauksen sekä aiheeseen liittyviä jatkotutkimusalueita tunnistavan ja tavoittelevan state-of the art katsauksen. (Salminen 2011, 7.) Narratiivisen kirjallisuuskatsauksen vahvuutena voidaan pitää sen tarjoamaa mahdollisuutta mukauttaa

hakuprosessia saatujen havaintojen ohjaamana. Sen heikkoutena pidetään sattumanvaraista ja subjektiivista tiedonhakupapaa. Subjektiivisuudella tarkoitetaan tässä yhteydessä katsaukseen sisältöön vaikuttavia (katsauksen tekijän tai tutkijan) julkilausumattomia havaintoja ja ennakkoluuloja. Toiseksi katsausaineisto supistuu usein vain hyvin viitattuun kirjallisuuteen. (Vilka 2023, 17.) Lisäksi kuvailevana tutkimustekniikkana narratiivinen kirjallisuuskatsaus auttaa ajantasaistamaan tutkimustietoa, mutta ei tarjoa analyttisintä tutkimustulosta. Toisin sanoen kriittisyys ei kuulu katsauksen oletusarvoihin, vaikka katsauksen luonne voi olla kriittinen. (Salminen 2011, 7.)

3.3 Aineiston kerääminen

Vilka (2023,20) tuo esille, että narratiivinen kirjallisuuskatsaus on integratiivista ja systemaattista kirjallisuuskatsausta vapaampi tiedonhaussa ja aineiston valintakriteereissä. Narratiivinen kirjallisuuskatsaus mahdollistaa myös niin sanotun harmaan kirjallisuuden käytön aineistona vertaisarvioitujen tutkimusten lisäksi. Harmaalla kirjallisuudella tarkoitetaan muuta kuin vertaisarvioitua tutkimusta tai kirjallisuutta kuten esimerkiksi opinnäytteitä tai asiakirjoja. (Vilka 2023, 29.) Käytin tutkimukseni aineistona vain vertaisarvioituja tutkimuksia reliabiliteetin eli luotettavuuden lisäämiseksi tutkimuksessani.

Aineistonkeruuprosessin alkuvaiheessa joulukuussa 2023, etsin sopivia hakutermejä ja tein testihakuja aihepiiristäni. Tavoitteenani oli saada selville, minkä verran aiheesta on saatavissa tietoa ja mistä sitä löytyy eniten. Testihakujen aikana huomasin, että aiheeseeni liittyvä suomenkielinen vertaisarvioitu tutkimus on korostuneen vähäistä, joten päädyin käyttämään tutkimuksen aineistona vain englanninkielistä tutkimusta. Lisäksi huomasin, että sosiaalityön interventioihin liittyvät tutkimus yhdistettynä pakolaisiin on suhteellisen vähäistä 2000-luvun englanninkielisessä kansainvälisessä tutkimuksessa. Tutkimukseni kannalta keskeistä oli valita aineistonhakujen tuloksista pakolaisiin, sosiaalityöhön, osallisuuteen sekä mielenterveyteen keskittyviin interventioihin liittyvät tulokset. Näiden avainsanojen määrittely perustui tutkimuskysymykseeni sekä käyttämäni teoriaan ja käsitteisiin.

Aloitin testihaut mahdollisimman avoimina ja hakujen edetessä tarkensin hakutermejä kohti suppeampaa, tutkimukseni kannalta relevantin, aineiston rajausta. Näin toimimalla sain käsityksen siitä, millaisia tutkimustuloksia on yleensä mahdollista saada ja etenin tarkkaan rajattuun ja tutkimuskysymysteni kannalta mielekkääseen aineistoon. Aihepiiriäni koskevan vertaisarvioidun tutkimuksen vähäisyyden takia hain aineistoa laajalla aikavälillä (vuodet 2002–2023) ja määrittelin tutkimukseni hakutermit ja hakustrategian ja rajaukset. Tämä työvaihe on kuvattu taulukossa 1. Hakujen perusteella ASSIA tuotti määrältään suurimman hakutuloksen (323 artikkelia) ja tarkempaan tarkasteluun valikoitui kaksikymmentäyhdeksän tutkimusartikkelia. Näistä artikkeleista lopulliseen aineistoon valikoitui neljä tutkimusartikkelia. Aineistohaku Andorista tuotti tuloksena seitsemänkymmentäkaksi tutkimusartikkelia, joista tarkempaan tarkasteluun valikoitui kaksikymmentäneljä tutkimusartikkelia. Lopulliseen aineistoon valikoitui viisi tutkimusartikkelia. Määrältään vähäisimmän hakutuloksen, neljä tutkimusartikkelia, tuotti Scopus ja lopulliseen tarkasteluun valikoitui yksi tutkimusartikkeli.

Seuraavaksi määrittelin tutkimusaineiston sisäänotto- ja poissulkukriteerit (Taulukko 2). Valtaosa hakujen tuloksena saaduista tutkimuksista keskittyi maantieteellisesti Pohjois-Amerikassa tai Länsi- ja Etelä-Euroopassa tehtyyn tutkimukseen, joten rajasin muissa maanosissa tehdyn tutkimuksen pois. Rajasin myös maksumuurin takana olevat tutkimukset pois aineistostani. Taulukko 3 esittää aineistooni valittujen tutkimusten sisältöä pääpiirteittäin.

TIETOKANNAT	HAKUTERMIT & HAKUSTRATEGIA	RAJAUKSET	HAKUJOUKKO	KOKO TEKSTINÄ/TIIVIS TELMÄ TASOLLA TARKASTELTU	Valittu
Scopus	social work AND (refugee* OR forced migration) AND "intervention" AND "mental health" AND (integration OR participation)		4	4	1
Applied social sciences index & abstracts (ASSIA)	("social work" OR "social support") AND (refugee* OR "asylum seekers" OR "forced migration") AND "intervention" AND ("evidence based" or effectiveness) AND "mental health" AND (integration or participation) NOT ("medical research" OR "psychology research")	vertaisarvioituitkimukset, vuodet 2002- 2023, englanninkieliset tutkimukset	323	29	4
Andor	social work AND (refugee* OR "forced migration" OR "asylum seeker") AND "intervention" AND ("mental health" AND participation OR integration OR cabability OR ability)	vertaisarvioituitkimukset, vuodet 2002- 2023, englannin kieliset tutkimukset, social work	72	24	5

Taulukko 1 Katsausmatriisi

Sisäänottokriteerit	Poissulkukriteerit
Vastaa asetettuihin tutkimuskysymyksiin	Ei vastaa asetettuihin tutkimuskysymyksiin
Julkaistu vuonna 2002 tai sen jälkeen	Julkaistu ennen vuotta 2002
Tutkimuksen kohteena pakolaiset ja sosiaalityön interventiot käytettyjä hakusanoja refugee, asylum seeker, forced migration, social work/social support, intervention, mental health, evidence based	Tutkimuksen kohteena muut kuin pakolaiset ja sosiaalityön interventiot. Poissulkevia hakusanoja medical research, psychology research
Suomenkielinen tai englanninkielinen julkaisu	Julkaisu ei ole suomen- tai englanninkielinen
Maksuton julkaisu	Maksullinen julkaisu
Vertaisarvioitu julkaisu	Vertaisarvioimaton julkaisu
Maantieteellinen alue Pohjois-Amerikka tai Länsi- ja Etelä-Eurooppa	Maantieteellinen alue muu kuin Pohjois-Amerikka tai Länsi- ja Etelä-Eurooppa

Taulukko 2 Tutkimusaineiston sisäänotto- ja poissulkukriteerit

Artikkelin nimi	Tekijä	Julkaisu	Artikkelin sisältö
A systematic review of protective and risk factors Influencing the mental health of forced migrants: Implications for sustainable intercultural mental health practice	Farani, H., Joubert, N., Carter Anand, J., Toikko T., Tavakol, H.	(2021) Social sciences 10:334	Systemaattinen kirjallisuuskatsaus tarkastelee kokonaisvaltaista lähestymistapaa sosiaalityössä, joka vastustaa pakolaisten mielenterveysongelmien lääketieteellistämistä ryhmäpohjaisten interventioiden keinoin.
Afghan unaccompanied refugee minors' understandings of integration. An interpretative phenomenological analysis	Hosseini, M., Punzi, E.	(2021) Smith College studies in social work 91:3	Haastattelututkimus käsittelee, miten alaikäisenä ilman huoltajaa tulleet pakolaisnuoret ymmärtävät integraation Ruotsissa
Implementing psychosocial support groups in U.S. refugee settlement	Shaw, S.A., Poulin, P., Crump, K.	(2022) Journal of social service research 48:5	Tutkimus arvioi kahta ryhmäinterventiomenetelmää Yhdysvalloissa. Tutkimus tarkasteli ryhmien vaikutuksia osallistujien eli pakolaisten psykososiaalisiin tuloksiin
Using culturally appropriate, trauma-informed support to promote bicultural self-efficacy among resettled refugees: A conceptual model	Ballard-Kang, J.L.	(2020) Journal of ethic & cultural diversity in social work 29:1-3	Tutkimusartikkeli esittelee mallia, joka perustuu sosiaalidikognitiiviseen teoriaan, traumateoriaan ja vieraan kulttuurin omaksumisen malleihin heijastaakseen suhteita trauman, mielenterveyden ja itseohjautuvuuden välillä
Cultural adaptations of evidence-based mental health interventions for refugees: Implications for clinical social work.	Fenning, M.	(2021) British journal of social work 51:3	Teoreettinen tutkimusartikkeli tarjoaa katsauksen kulttuurisen sopeutumisen roolista sosiaalityön mielenterveysinterventioissa.
Cultural competence of professionals working with unaccompanied minors: Addressing empathy by a shared narrative	Radjack, R. Touhami, F. Woesteland, L. Minassian S., Mouchenik, Y. Lachal, J. Moro, M.R.	(2020) Frontiers in psycyhiatry Vol.11, article 528	Poikkitieteellisen tutkimuksen tarkoituksena oli välittää kulttuurista osaamista sosiaalityöntekijöille, jotka tarjoavat hoitoa yksin maahan saapuneille pakolaisnuorille
"Basically, everything needs to be adapted": provider perceptions of challenges and recommendations for effective health care with Karen people	Horn, T.L. Mcleary J.S.	(2022) International journal of migration, health and social care 18:3	Poikkitieteellisen tutkimuksen tarkoituksena oli tutkia lääkäreiden ja sosiaalityöntekijöiden kokemuksia työskentelystä Burman Karen-kansan jäsenen kanssa terveydenhuollon toimintaympäristössä
Social support interventions in migrant populations	Hernández-Plaza, S. Alonso-Morillejo E., Pozo-Munõz, C.	(2006) British journal of social work 36:7	Tutkimusartikkeli tarkastelee sosiaalityön interventioita, jotka yhdistävät virallisia ja epävirallisia tukijärjestelmiä työskentelyssä maahanmuuttajien kuten pakolaisten kanssa
Using the visual arts to form an intervention design concept for resettlement support among refugee women	Corbett, C.N., Moxley D.P.	(2018) Families in society: The journal of contemporary social services 99:2	Artikkeli tarkastelee taiteen visuaalista hyödynnettävyyttä sosiaalityön interventioissa
Social and emotional wellbeing (SEW) intervention for mental health promotion among resettled Bhutanese adults in Massachusetts	Kalpana, P.D., Jacelon, C.S., Shan, R. Purna, R., Bertone-Johnson, E.R., Hollon S.D.	(2021) Community mental health journal 57:7	Tutkimus arvioi sosiaalisen ja emotionaalisen hyvinvoinnin vaikutusta terveyttä edistäviin käyttäytymisiin bhutanilaisten pakolaisten keskuudessa

Taulukko 3 Analyysiin valitut tutkimukset

3.4 Analyysin kulku

Vilka (2023, 70) kirjoittaa, että kirjallisuuskatsaukset etenevät pääsääntöisesti induktiivisesti eli aineistosta lähtevänä päättelynä. Kirjallisuuskatsauksen analysointitapa on sisällönanalyysi riippumatta siitä analysoidaanko tutkimuskohteesta määrällistä tai laadullista tietoa (Vilka 2023, 70). Valitsin tutkimukseni analyysimenetelmäksi aineistolähtöisen analyysin. Tässä analyysitavassa valitaan analyysiyksiköt aineistosta tutkimuksen tarkoituksen ja tehtävänasettelun mukaisesti ilman etukäteisharkintaa. Aikaisemmillä teorioilla, havainnolla tai tiedoilla ei pitäisi olla yhteyttä aineistolähtöisen analyysin toteuttamisen tai lopputuloksen kanssa. Haasteena aineistolähtöisessä analyysissä on erityisesti se, että käytetyt käsitteet, tutkimusasetelma ja menetelmät ovat tutkijan asettamia ja vaikuttavat aina tuloksiin (Tuomi & Sarajärvi 2013, 95-96.)

Aloitin tutkimusaineistoni analyysin lukemalla huolellisesti valitsemani vertaisarvioidut ja numeroimani (1-10) tutkimusartikkelit. Etsin jokaisesta tutkimuksesta tutkimuskysymyksiäni käsitteleviä kuvauksia (sanoja ja ajatuskokonaisuuksia), joita tutkimus käsittelee ja kirjoitin ne muistiin. Tätä tutkimusaineiston käsittelyvaihetta voidaan kutsua aineiston litteroinniksi tai koodaamiseksi ja se voidaan suorittaa tutkijan parhaaksi katsomallaan tavalla (Tuomi & Sarajärvi 2013, 92). Tämänkaltainen tutkiva lukeminen on edellytys tutkimusaineiston erittelyyn ja vertailuun, jonka jälkeen tutkijan omien päätelmien muodostaminen tutkimusaineistosta on mahdollista. Näin toimimalla saavutetaan sisällönanalyysin tavoite, joka on synteessin luominen tutkittavasta aineistosta. (Vilka 2023, 71.) Aineiston koodaaminen on edellytys aineiston teemoittelulle, jossa kyse on laadullisen aineiston pilkkomisesta tai ryhmittelystä erilaisten aiheiden mukaan. Teemoittelun idea on etsiä ja jäsentää eri teemojen ydinajatuksia. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 93.)

3.5 Tutkimukseni teemat

Tutkimukseni teemat keskittyivät tutkimuskysymykseeni niin, että jokaiseen teemaan sisältyi tuloksia liittyen tutkimuskysymykseeni ja teemat yhdessä sisälsivät keskeisimmät tutkimusaineistostani saadut tulokset. Ensiksi etsin tutkimuksistani mainintoja *interventioista* pakolaisille. Kaikki tutkimukset sisälsivät tämän käsitteen ja tästä muodostui tutkimukseni pääteema: *interventio pakolaisille*. Seuraavaksi etsin systemaattisesti pääteeman ohjaamana tutkimusten tiivistelmistä ja johtopäätöksistä kuvauksia (sanoja ja/tai ajatuskokonaisuuksia) intervention sisällöstä ja vaikuttavuudesta tai merkityksestä pakolaisten osallisuuteen mielenterveyteen ja toimintakykyyn. Muodostin näistä kuvauksista Excel-taulukon, johon merkitsin teemoihin liittyvän kuvauksen ja tutkimuksen numeron. Näin sain muodostettua pääteeman alle kuvausten perusteella muodostamani teemat.

Näiden työvaiheiden jälkeen seuraaviin teemoihin liittyvät kuvaukset nousivat aineistosta lukumäärällisesti eniten esiin.

- teema: ryhmämuotoinen interventio
- teema: kulttuurinen herkkyys ja osaaminen interventiossa
- teema: yhteistyö interventiossa

Seuraavassa osiossa keskityn käsittelemään näihin teemoihin sisältyviä tuloksia yksityiskohtaisesti. Jokainen teema tuo esiin oman näkökulmansa sosiaalityön intervention tuesta pakolaisen psyykkiseen hyvinvointiin, osallisuuteen ja toimintakykyyn.

3.6 Tutkimuseettiset näkökohdat

Tutkimukseni noudattaa hyvän tieteellisen käytännön (TENK 2023) periaatteita kaikissa tutkimuksen vaiheissa. Tutkimukseni on toteutettu avoimesti ja se noudattaa tieteellisen tutkimuksen mukaisia menetelmiä ja käytäntöjä. Tutkimukseni lähdeviittaukset on tehty asianmukaisesti tutkimukseeni liittyvän kirjallisuuden osalta. Tutkimukseni on narratiivinen kirjallisuuskatsaus, joten tutkimukseni eettinen ennakoarviointi ja tutkimuslupien haku olivat tarpeettomia. Tutkimukseni on toteutettu ja raportoitu tieteellisten vaatimusten edellyttämällä tavalla. Tavoitteenani oli muodostaa objektiivista tietoa, joka olisi tutkijasta ja paikasta riippumatonta. Tutkimusaineistoni eli julkisesti saatavissa olevien tutkimusartikkelien osalta ei ollut tarpeellista laatia tietosuojan mukaista aineistohallintasuunnitelmaa. Tutkimukseni ei ole toimeksiantotutkimus, eikä se ole saanut ulkopuolista rahoitusta.

4. ANALYYSIN TULOKSET

4.1 Ryhmämuotoinen interventio

Tutkimuksessa nousee erityisesti ryhmämuotoisten interventioiden määrällisillä mitausmenetelmillä todennettava vaikuttavuus eli aikaansaatu muutos pakolaisten mielenterveydessä. Hernández-Plaza kollegoineen (2006) määrittelevät ryhmäinterven-tion tehtävän liittyvän läheisesti ryhmätyön perinteeseen sosiaalityössä. Radjack kumppaneineen (2020) tuovat esille ryhmän merkitystä perinteisissä yhteiskunnissa, joista pakolaiset ovat kotoisin. Perinteisissä yhteiskunnissa asioita ratkaistaan usein ryhmän jäsenten toimesta. Lisäksi ryhmäinterventiot ovat vähemmän aikaa vieviä ja taloudellisempia kuin yksilömuotoiset hoidot. (Radjack ym. 2020.)

Shaw ym. (2022) tarkastelivat ryhmäinterventioiden vaikuttavuutta tutkimuksessaan, joka kohdennettiin Yhdysvaltoihin hiljattain saapuneille pakolaisille. Tutkimus arvioi määrällisillä ja laadullisilla menetelmillä kahden psykososiaalisen tukiryhmäinterven-tion toteutusta ja vaikuttavuutta täysi-ikäisillä nais- ja miespuolisilla pakolaisilla. Ryh-mäinterventioita kutsuttiin nimellä kulttuurisesti muokattu käyttäytymisterapia (cultu-rally adapted cognitive behavioral therapy CA-CBT) sekä yhteisön sopeutumistuki-ryhmä (community adjustment support group CASG). (Shaw ym. 2022.)

Shaw kollegoineen (2022) toivat esiin tutkimustuloksissaan interventioiden ryhmäkoh-taisia eroja ja hyötyjä osallistujien psyykkisissä tuloksissa. Kulttuurisesti muokatun käyttäytymisterapian vaikuttavuus ilmeni erityisesti osallistujien tunneperäisen stressin vähenemisenä. Yhteisön sopeutumistukiryhmän vaikuttavuutta tunneperäisen stressin vähentäjänä osallistujilla ei havaittu. Sen sijaan yhteisön sopeutumistukiryhmään osal-listuneet kokivat merkittävää elämänlaadun kohenemisenä ja sosiaalisen tuen lisään-tymisenä. Nämä tekijät kuvasivat myös ryhmäinterventioiden keskinäisiä eroja vaikut-tavuudessa. Tutkijat havaitsivat vain yhden negatiivisen vaikutuksen pakolaisilla, jotka osallistuivat kulttuurisesti muokattuun käyttäytymisterapiaan. Toisin sanoen osallistujat kokivat elämänlaatunsa huonontuneen intervention jälkeen, tosin tämä tekijä ei ollut merkitsevä tutkimuksen muissa määrällisissä analyyseissa. (Shaw ym. 2022.)

Pakolaisilla, jotka osallistuivat molempiin ryhmäinterventioihin, havaittiin tunneperäisen ahdistuksen vähenemistä sekä minäpystyvyyden vahvistumista. Koko näytteen liittyvissä määrällisissä analyyseissä tunneperäisen ahdistuksen kokeminen väheni 76 prosentista 55 prosenttiin. Osallistujien minäpystyvyys kasvoi keskimäärin 26,6 prosentista 28,6 prosenttiin. Tulokset viittaavat siihen, että osallistuminen molempiin ryhmäinterventioihin johti edellä mainituissa psyykkisissä tuloksissa parannuksiin. Tutkijat tähdentävät psykososiaalisten tukiryhmien potentiaalia stressin lieventäjinä ja sosiaalisen tuen edistäjinä erityisesti pakolaisen uudelleen sijoittumiseen liittyvän stressaavan alku ja sopeutumisvaiheen aikana uudessa kotimaassa. (Shaw ym. 2022.)

Shawin ja kumppaneiden (2022) tutkimustuloksiin perustuen tunneperäisen stressin käsite esiintyy myös Ballard-Kangin (2020) tutkimuksessa. Ballard-Kang (2020) käyttää kyseistä käsitettä mielenterveysongelmien sijasta. Tutkija perustelee valintaansa kiinnostuksellaan siitä, miten laaja valikoima oireita eri vakavuustasoilla pakolaisuuden aikana voi vaikuttaa pakolaisen toimintakykyyn. Lisäksi tunneperäinen stressi käsitteenä huomioi pakolaiset, jotka eivät täytä mielenterveyshäiriöiden lääketieteellisiä ja diagnostisia kriteereitä. Tutkimuksessa tunneperäinen stressi määritellään laajana valikoimana oireita tai kokemuksia, jotka vaikuttavat yksilön sisäiseen maailmaan ja ne koetaan häiritsevinä ja/tai hämmentävinä. Lisäksi oireet ja kokemukset vaikuttavat negatiivisesti yksilön toimintakykyyn jollain tavalla. (Ballard-Kang 2020.)

Ballard-Kangin (2020) esiin nostaman tunneperäisen stressin käsite soveltuu myös pakolaiskokemuksen kuvaamiseen, koska se tunnustaa moninaiset stressitekijät, joita pakolaiset kohtaavat pakkomuuton aikana (ennen, aikana, jälkeen). Tunneperäinen stressi koostuu neljästä ulottuvuudesta, jotka ovat käsitteellistetty ahdistukseksi, masennukseksi traumaperäiseksi stressihäiriöksi sekä somaattisiksi oireiksi. Somaattiset oireet ovat tunnusomaisia pakolaisille, koska mielenterveysoireet voivat esiintyä erityisesti pakolaisilla myös fyysisinä oireina. (Ballard-Kang 2020.) Tähän perustuen Hosseinin ja Punzin tutkimukseen (2018) osallistuneet pakolaiset kertoivat kokeneensa ilottomuuden ja toivottomuuden jaksoja, mutta he eivät kokeneet näitä kokemuksia mielenterveysongelmina tai yksilöllisinä ongelmina. He ymmärsivät jaksojen liittyneen yksinäisyyteen, turvattomuuteen sekä suruun ja ikävään. (Hosseini & Punzi 2018.)

Kalpana kollegoineen (2021) tarkastelivat määrällisessä tutkimuksessaan ennaltaehkäisevän ryhmäintervention vaikuttavuutta terveyttä edistävään käyttäytymiseen sekä

mielenterveyteen bhutaniilaisten pakolaisten keskuudessa Yhdysvalloissa. Tutkijat kutsuivat interventiotaan sosiaalisen ja emotionaalisen hyvinvoinnin ohjelmaksi (social and emotional wellbeing SEW). Ohjelman eli intervention tavoitteena oli kehittää taitoja liittyen uuteen kulttuuriin sopeutumiseen, avun hakemiseen mielenterveysongelmissa sekä elämänlaadun parantamiseen. Ryhmäintervention vaikuttavuus oli positiivinen mitatuissa mielenterveyteen liittyvissä tekijöissä. Ahdistuksen esiintyvyys väheni pakolaisilla 61 prosentista 16 prosenttiin. Toisin sanoen koetun ahdistuksen määrä puolittui ryhmäinterventioon osallistuneilla pakolaisilla. Samoin masennuksen esiintyvyys väheni merkittävästi 48 prosentista 14 prosenttiin. Kaiken kaikkiaan osallistujien emotionaalinen ja sosiaalinen hyvinvointi parani kokonaisuutena merkittävästi ryhmäintervention päättymisen jälkeen. (Kalpana ym. 2021.)

Kalpana kumppaneineen (2021) nostivat tutkimuksensa rajoitteena esiin tutkimukseen osallistuneen enemmistön ikäjakauman, joka painottui nuoriin aikuisiin. Tästä syystä tutkijat kehottivat noudattamaan varovaisuutta yleistettäessä tuloksia vanhempiin ikäluokkiin. Lisäksi tutkijat tähdensivät, että kausaalisia päätelmiä tutkimuksen tuloksista ei voi tehdä ilman samanaikaista vertailuryhmää. Tosin vertailuryhmän käyttö ei olisi ollut hyväksyttävää kyseisen yhteisön jäsenille. (Kalpana ym. 2021.)

Hernández-Plaza kollegoineen (2006) korostivat teoreettisessa tutkimuksessaan ryhmätason interventioita aktiivisina muutoksen tekijöinä osallistujilleen. Tutkijat nostivat esiin vastavuoroisten ryhmien kuten terapiaryhmien, tukiryhmien sekä vertaistukiryhmien merkityksen siteiden luomisessa pakolaisyhteisön jäsenten välille. Ryhmän jäsenten välisten siteiden kautta voidaan parantaa ja lisätä ryhmän keskinäistä avunantoa. Erityisesti Kalpanan ja kumppaneiden (2021) ja Shawin ja kumppaneiden (2022) tutkimuksissa mainituissa tukiryhmissä osallistujat saivat asiantuntijatietoa ja/tai koulutusta sekä osallistuvat vastavuoroiseen apuun entistä paremman selviytymisen ja sopeutumisen edistämiseksi. Tukiryhmän kaltainen interventio keskittyy, muiden vastavuoroisten ryhmien ohella, tukiprosessien mobilisointiin ryhmätasolla. Ryhmäinterventio korostaa yksilöiden ja yhteisön kyvykkyyden kehittämistä yhteisten ongelmien ratkaisemiseksi sekä yhteisön voimaantumisen edistämistä. Tutkijat nostavat esiin ryhmän sisäisen dynamiikan ja haasteet (johtajuus, valta, ihmissuhteet) mahdollisina kon-

fliktien aiheuttajana ryhmän jäsenten välillä. Ryhmän mahdollisessa sisäisessä konfliktissa painopiste siirtyy kollektiivisista tarpeista ja ongelmista ryhmän jäsenten väliin vaikeuksiin. (Hernández-Plaza ym. 2006.)

Farahanin ja kumppaneiden (2021) systemaattisen kirjallisuuskatsauksen tavoitteena oli tunnistaa pakolaisten mielenterveyteen liittyviä riskejä ja sitä suojaavia tekijöitä. Tutkijat korostavat ryhmäpohjaisten interventioiden hyötyjä tutkimustuloksiinsa vedoten. Tässä yhteydessä tutkijat nostavat esiin tapoja, joilla yhteisöt ja yksilöt voivat käsitellä ryhmämuotoisesti mielenterveysongelmiaan. Näitä tapoja olivat erityisesti kollektiivisten identiteettien ja tukiverkostojen muodostaminen ryhmän sisällä. Tämänkaltaisen ryhmämuotoinen interventio vahvistaa pakolaisten omaa toimijuutta ja voimaa puhua ennen kaikkea omista trauma- ja toipumiskokemuksistaan. Tutkijat korostivat näiden tekijöiden asemaa pitkäaikaisina pakolaisten mielenterveyttä suojaavina tekijöinä. Tutkijat tähdentävät, että heidän tuloksiaan ei voi yleistää koko pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden populaatioon johtuen pakolaisten erilaisista kokemuksista. Nämä kokemukset liittyivät tekijöihin, kuten sotaan ja muihin konflikteihin, kulttuuriin ja uskonnollisen taustaan. (Farahani ym. 2021.)

Farahanin ja kumppaneiden (2021) tutkimustuloksiin liittyen Shaw kumppaneineen (2022) ja Kalpana kumppaneineen (2021) toivat esiin tutkimuksissaan ryhmäinterventioiden osallistuneiden pakolaisten palautteet liittyen interventioiden hyötyihin ja rajoitukseen. Shawin ja kumppaneiden (2022) saamista osallistujien palautteista kävi ilmi, että tämänkaltaisia ryhmiä tulisi olla laajemmin saatavilla. Osallistujat kokivat hyötyvänsä ryhmässä käymisestä ja he ilmaisivat hyödyntävänsä ryhmässä jaettua sisältöä elämäänsä vaikuttavien stressitekijöiden käsittelyssä. Osallistujat arvostivat myös mahdollisuuksia sosiaaliseen vuorovaikutukseen muiden samankaltaisia kokemuksia läpikäyneiden kanssa. (Shaw ym. 2022.)

Kalpanan ja kollegojen (2021) tutkimukseen osallistuneet pakolaiset kertoivat ryhmäytymisen saaneen aikaan entisestään parantuneita taitoja liittyen uuteen kulttuurin sopeutumiseen, tuen ja avun hakemiseen (mielenterveysongelmissa) sekä konfliktien ratkaisuun. Ongelmanratkaisutaitojen omaksuminen ryhmässä vahvisti osallistujien itseluottamusta ja heidän ongelmanratkaisukykynsä paranivat entiseen verrattuna. Sa-

massa yhteydessä osallistujat saivat tutkijoiden mukaan entistä myönteisempiä kokemuksia ja ominaisuuksia, jotka ovat olennaisia tekijöitä psyykkisen hyvinvoinnin kannalta. Tutkijat toivat esiin, että heidän ohjelmansa (interventio) kannusti osallistujiaan tarkastelemaan kriittisesti käyttäytymismallejaan sekä tunnistamaan niitä käyttäytymismuotoja, jotka ylläpitivät heidän ahdistustaan. Lisäksi ohjelma kannusti osallistujia harjoittelemaan kulttuurisesti suosittuja strategioita stressin vähentämiseksi. (Kalpana ym. 2021.)

4.2 Kulttuurinen herkkyys ja osaaminen interventiossa

Tutkimuksissa nousee vahvasti esiin kulttuurisen herkkyyden ja osaamisen tarpeita, jotka liittyvät pakolaisten entistä parempaan ymmärtämiseen ja heille asianmukaisen mielenterveysintervention suunnitteluun. Fenning (2021) tähdentää systemaattisessa kirjallisuuskatsauksessaan kulttuuristen ja kielellisten todellisuuksien huomioimista pakolaisten mielenterveysinterventiossa. Erityisesti palvelun tarjoaminen asiakkaan tarjoamalla kielellä on tärkeä osa kulttuurisesti pätevää hoitoa (Fenning 2021). Fenning (2021) on sitä mieltä, että nämä edellä mainitut seikat auttavat sosiaalityöntekijöitä parantamaan interventioiden ja palvelujen tehokkuutta pakolaistyössä. Samalla varmistetaan pakolaisten oikeus saada laadukkainta saatavissa olevaa (mielenterveys)palvelua (Fenning 2021).

Fenning (2021) nostaa esiin kulttuurisen sopeutumisen roolin (cultural adaptation) olennaisena osana mielenterveysinterventiota. Fenning (2021) on sitä mieltä, että kulttuurinen sopeutuksen lähestymistapa on linjassa ihmisoikeuksiin perustuvan sosiaalityön käytännön kanssa. Fenning (2021) määrittelee kulttuurisen sopeutumisen lähestymistavaksi, joka tunnustaa, että länsimaiset mielenterveyspalvelut saattavat toimia sarron välineenä. Fenning (2021) perustelee määrittelyään tuomalla esiin länsimaisten mielenterveyspalvelujen tehtävän (länsimaisten) arvojen, normien ja näkemyksien välittäjänä siitä, mistä yksilön mielenterveys (itsetunto) koostuu.

Fenning (2021) määrittelee kulttuurisen sopeutumisen lähestymistavan ensisijaiseksi vahvuudeksi sen dynaamisen ja joustavan luonteen, mikä mahdollistaa sosiaalityöntekijälle intervention suunnittelun pakolaisen ainutlaatuisten uskonnollisten ja parantamiseen liittyvien perinteiden mukaan. Kulttuurisen sopeutumisen lähestymistapa sisältää myös puutteita. Fenning (2021) nostaa esimerkkinä esiin kulttuurisen sopeutumisen lähestymistavan vaikeuden täyttää näyttöön perustuvan käytännön tieteellisiä kriteerejä sen vaikuttavuuden arvioimiseksi. Esimerkiksi hengellisiä todellisuuksia ei voida tavoittaa tai tutkia naturalismin filosofisin oletuksin. Toisaalta näyttöön perustava käytäntö ei kykene tunnistamaan tai vangitsemaan viisauden ja tiedon rikkautta, jota ei voida mitata tieteellisillä menetelmillä. Lisäksi on huomioitava monet eri organisaatiokulttuurit, palveluympäristöt ja sosiaalityöntekijöiden suhtautumistavat, jotka huomioivat eri tavoin kulttuurisen sopeutumisen lähestymistapaa interventiossaan pakolaisille. Nämä seikat vaikeuttavat intervention laajaa käyttöönottoa sosiaalityössä. (Fenning 2021.)

Fenningin (2021) tutkimukseen liittyen Horn ja McClearly (2022) korostivat poikkiteellisessä tutkimuksessaan merkittäviä haasteita, joita palveluntarjoajat (lääkärit ja sosiaalityöntekijät) kohtasivat työskennellessään pakolaisten (Burman karen-kansan) parissa terveydenhuollon toimintaympäristössä. Horn ja McClearly (2022) toivat tutkimustuloksissaan esiin, että terveydenhuollon olemassa olevat tietojärjestelmät eivät vastanneet tehokkaasti karenien tarpeisiin. Järjestelmätason haasteet liittyivät erityisesti pakolaispotilaiden hankalaan pääsyyn heille kulttuurisesti epäsopiviin terveysjärjestelmiin, joita ei ole suunniteltu kareneja varten. Toinen järjestelmätason epäkohta oli karenien äidinkielen kirjallisen materiaalin puute. Vuorovaikutustason haasteet liittyivät mm. diagnoosiin ja hoitoon. Palveluntarjoajat huomasivat, että potilailla on puutteellinen ymmärrys abstrakteista mielenterveyden käsitteistä. Kolme tutkimukseen osallistunutta palveluntarjoajaa mainitsivat yleiset epäjohtonmukaisuudet työntekijän ja karenien välisessä ymmärryksessä liittyen terveyden tunneperäisiin näkökohtiin sekä uskomuksiin sairaudesta ja terveydestä. Yksi palveluntarjoaja tunnisti omat ennakkoluulonsa kareneista esteeksi tehokkaalle terveydenhuollolle. (Horn & McClearly 2022.)

Fenning (2021) korostaa vaihtoehtoisia hoitokäytäntöjä ja rituaaleja resurssina mielen-terveyspalveluissa osana kulttuurista sopeutumista. Tämän lähestymistavan huomioi-minen voi auttaa sosiaalityöntekijöitä suunnittelemaan ja toteuttamaan interventioita, jotka heijastavat pakolaisten omia tarpeita ja tietämystä. Edellä mainittua tukee Hornin ja McClearyn (2022) tutkimustulokset, joissa osallistujat toivat esiin tarvetta sopeuttaa ymmärrystään, kieltään ja rooliaan vastaamaan pakolaispotilaiden tarpeita. Monille pakolaisille esimerkiksi uskonnollisuus ja hengellisyys ovat tärkeitä parantumisen ja voiman ja/tai resilienssin lähteitä. Näiden kontekstuaalisten tekijöiden tulisi integroitua tutkimustietoon ja sosiaalityöntekijän käytännön asiantuntemukseen. Toisaalta vaihto-ehdoisia hoitokäytäntöjä tai rituaaleja ei saa romantisoida tai ihailia liikaa, koska niillä voi olla kielteisiä vaikutuksia tai ne voivat johtaa vakaviin ihmisoikeusloukkauksiin. Näistä syistä on tärkeää, että kulttuurisen sopeutumisen lähestymistapaa sovelletaan ei-vastustavan etiikan ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden periaatteisiin, jotka ovat sosiaalityön ammatillisessa ytimessä. (Fenning 2021.)

Radjack kollegoineen (2020) tähdentävät poikkitieteellisessä ja laadullisessa tutkimuk- sessaan iältään (11-19 vuotta) nuorten pakolaisten kulttuuristen siteiden, ajattelutapo- jen sekä siirtymäkokemusten ymmärtämistä heidän asianmukaisessa hoidossaan. Tutkimuksen tavoitteena oli kehittää kulttuurien välistä lähestymistapaa, jolla nuoria pakolaisia voidaan auttaa jakamaan käsityksiä itsestään ja samalla kouluttaa sosiaali- työntekijöitä kannustamaan tätä jakamista kulttuurisesti herkällä tavalla. Tutkimus pyrki luomaan tilanteen, jossa nuoret pakolaiset ja heidän sosiaalityöntekijänsä voisivat koh- data ja oppia toisiltaan. Samassa yhteydessä sosiaalityöntekijöillä oli mahdollisuus saada lisätietoa nuorten elämästä ja heidän pakomatkastaan. Tutkijoiden tavoitteena oli tunnistaa, miten nuorten näkökulmiin päästään käsiksi ottaen huomioon heidän kult- tuuriset representaationsa ja samalla opettaa tämä taito sosiaalityöntekijöille. Tutkijat käyttivät tutkimusmenetelmään mm. haastatteluja ja keronnallisia menetelmiä. Li- säksi tutkimusmenetelmänä toimi pakolaisen mukanaan tuomaan esineeseen liittyvä symbolinen harjoitus. Pakolaiset saivat käyttää myös mielikuvitustaan ja luovuuttaan. Nämä tutkimusmenetelmät osoittautuivat erittäin hyödyllisiksi kyseisiin kulttuurirajoja ylittäviin vuorovaikutustilanteisiin sosiaalityöntekijöiden ja pakolaisnuorten välillä. (Radjack ym. 2020.)

Radjackin ja kollegojen (2020) tutkimustilanteessa nuoria pakolaisia ohjattiin kertomaan tarinansa tilanteesta, jossa se ei vaikuttaisi heidän asemansa määrittämiseen tai lopputulokseen. Nuoria, joiden pakomatka oli ollut traumatisoiva, ei pakotettu kertomaan tarinaansa trauman uudelleen kokemisen välttämiseksi. Tosin vain kolmessa tutkimustilanteessa vuorovaikutus osapuolten välillä saatiin kehittymään suotuisasti niin, että kertomuksen luominen paransi nuoren pakolaisen ja hänen sosiaalityöntekijänsä välistä suhdetta. (Radjack ym. 2020.) Radjack kollegoineen. (2020) kuitenkin korostavat esineiden merkitystä kulttuuristen käsitysten esiin tuojana tutkimuksessaan. Tutkimuksen tuloksissa painottuu yksilöllisyyden toimijuuden merkitys osana integraatioprosessia. Tutkijat arvioivat, että menetelmällä eli kulttuurien välisellä lähestymistavalla vaikuttaa olevan merkityksellinen viitekehys nuorten pakolaisten identiteettien (uudelleen) rakennuksessa maahanmuuton jälkeen. (Radjack ym. 2020.)

Corbett ja Moxley (2018) käyttivät taidetta sosiaalityön interventiomuotona laadullisessa tutkimuksessaan samaan tapaan kuin Radjack kumppaneineen (2020) käyttivät edellä mainittuja esineitä osana tutkimusmenetelmäänsä. Edellä mainitun perusteella Corbett ja Moxley (2018) väittävät sosiaalityön olevan suunnitteluammatti, koska sosiaalityöntekijöiden on luotava työssään uusia toimintamalleja. Lisäksi sosiaalityöntekijöiden on muokattava olemassa olevia toimintamalleja niin, että mallit reagoivat entistä paremmin esiin nouseviin tai uusissa tilanteissa ilmeneviin sosiaalisiin kysymyksiin. Toimintamallien suunnittelu voi keskittyä tietyn esineen toimivuuteen ja suunnittelun tuloksena syntyneen esineen estetiikka toimii tapana vetää yksilöitä kuten pakolaisia sen käyttöön. Osallistujien arvokkuutta painottavat interventiot kuten taiteen visuaalisuus ja esineiden käyttö voivat osoittautua lupaavaksi keinoksi vahvistaa pakolaisen kulttuurin merkitystä osana interventiota. (Corbett & Moxley 2018.)

Radjack kollegoineen (2020) ohjeistavat tutkimuksessaan, että menetelmänä kulttuurien välinen lähestymistapa ei sovi systemaattiseen käyttöön. Kulttuurien välinen lähestymistapa on suunnattu sosiaalityöntekijöille, jotka kohtaavat vaikeuksia tarjota tukea yksin saapuneille nuorille pakolaisille. Näitä tilanteita asiakastyössä voivat olla kohtaamiset, joissa kulttuuriymmärryksen puute on ilmeinen osapuolten välillä. Kohtaamisessa voi syntyä sosiaalityöntekijälle tunne siitä, että hän ei tunne nuorta tarpeeksi tai hän ei pysty luomaan nuoreen luottamussuhdetta. Tutkijoiden menetelmä

edistää kulttuuristen representaatioiden esiintuloa huomioiden pakolaisten kokemukset ennen pakkomuuttoa, pakkomuuton aikana ja pakkomuuton jälkeen. Kulttuurien välinen lähestymistapa, ennalta ehkäisevänä menetelmänä, vähentää pakolaisten tarpeetonta mielenterveyshoitoa. Toisin sanoen menetelmä mahdollistaa pakolaisen ohjaamisen tarvittaessa mielenterveyshoitoon, jolloin mielenterveyshoito on myös todennäköisesti tehokkainta. (Radjack ym. 2020.)

Ballard-Kang (2020) kuvaa laadullisessa ja teoreettisessa tutkimuksessaan kaksikulttuurista mallia, joka perustuu sosiaalikognitiiviseen teoriaan, traumateoriaan ja toisen kulttuurin omaksumisen malleihin heijastaakseen suhteita trauman, mielenterveyden ja itseohjautuvuuden välillä. Ballard-Kangin (2020) käsitteellinen malli on tarkoitettu kehykseksi edistämään uudelleen sijoitettujen pakolaisten kaksikulttuurista itsetehokkuutta kulttuurisesti sopivan ja traumatietoisen palvelutuottamisen avulla. Teoreettisen mallin keskeinen käsite on kaksikulttuurinen itseohjautuvuus. Tutkimuksessa on osoitettu, että itseohjautuvuudella on positiivinen yhteys yksilön suoritukseen monilla elämänalueilla kuten esimerkiksi pakolaisen työ- ja opintomenestykseen. (Ballard-Kang 2020.)

Ballard-Kangin (2020) mallilla, kaksikulttuurisella itseohjautuvuudella, on perusta toisen kulttuurin omaksumisen vuorottelumallissa. Kyseinen malli olettaa, että yksilö voi tuntea kuuluvansa kahteen kulttuuriin ilman, että hänen kulttuuri-identiteettinsä kärsii. Kaksikulttuurinen itseohjautuvuus heijastaa yksilön kykyä vaihdella käyttäytymistään asianmukaisesti ja tehokkaasti kulttuurien välillä tilanteen mukaan. Tästä syystä sosiaalisyhteisössä on tärkeää kunnioittaa pakolaisten oikeutta valita kulttuurikseen valtakulttuuri tai kaksikulttuurisuus tai monikulttuurisuus. (Ballard-Kang 2020.)

Ballard-Kangin (2020) kaksikulttuurisen itseohjautuvuutta tukee Corbettin ja Moxleyn (2018) tutkimukseen sisältynyt taiteilijan ja pakolaisnaisten välinen vuoropuhelu yhteisökeskuksessa taiteeseen liittyvän intervention aikana. Tutkijat muodostivat naisten puheesta kulttuurisen sopeutumisen teeman, jossa naiset pyrkivät säilyttämään alkuperäisen kulttuurisen identiteettinsä pyrkiessään täyttämään menestyksekkäästi amerikkalaisen kulttuurin vaatimukset. (Corbett & Moxley 2018.) Hosseinin ja Punzin (2021) laadulliseen tutkimukseen osallistuneet afgaaninuoret pyrkivät yhdistämään afganistanilaisia ja ruotsalaisia näkökulmia edistääkseen integroitumista ruotsalaiseen

yhteiskuntaan. Afgaaninuoret tekivät valintojaan perustuen heidän perintöönsä, perinteisiinsä ja kulttuuriisiin mieltymyksiinsä (Hosseini & Punzi 2021.)

Ballard-Kang (2020) on sitä mieltä, että pakolaisten mielenterveyshoitoon tai interventioon tulisi sisältyä vähintään kunnioitus ja arvostus moninaisuutta kohtaan, halukkuus omien kulttuuristen arvojen ja uskomusten tarkasteluun sekä muiden kulttuurien arvoista ja uskomuksista oppiminen. Lisäksi ymmärrys siitä, ettei yksi kulttuuri ole toista parempi, on osa pakolaisten mielenterveyshoitoa. Kaksikulttuurisen itsetehokkuuden mallin integroiminen pakolaisten mielenterveysinterventioon edellyttää pakolaisen tunnistamista kokonaisena ihmisenä ja ymmärrystä siitä, että fyysiset, psyykkiset, sosiaaliset ja hengelliset ulottuvuudet ovat yhteydessä ja samalla vaikuttavat toinen toisiinsa. (Ballard-Kang 2020.) Tarvetta mallin hyödyntämiselle heijastaa Corbetin ja Moxleyn (2018) tutkimus, johon sisältyneen taidetyöpajan osallistujat olivat muslimeja. Osallistujat vaativat taidetyöpajan paikkana toimineen interventiotilan (yhteisökeskuksen) ilmentävän Myanmarin pakolaisten monipuolisten uskomusten ja kokemusten monimuotoisuutta (Corbett & Moxley 2018).

Ballard-Kang (2020) tuo esiin, että tutkimukset ovat osoittaneet negatiivisen korrelaation yksilön kokeman turvallisuuden ja mielenterveysongelmien välillä. Tästä syystä koetun turvallisuuden ja tunneperäisen stressin välillä on kuvattu olevan kaksisuuntainen suhde. Yksilön kokema turvallisuus käsitteellistetään koostuvan kolmesta eri ulottuvuudesta: fyysisestä turvallisuudesta, psykologisesta/tunneperäisestä turvallisuudesta sekä kulttuurisesta turvallisuudesta. (Ballard-Kang 2020.) Ballard-Kang (2020) tähdentää tutkimuksessaan kulttuurisen turvallisuuden käsitettä ja hän pitää sitä kulttuurisesti pätevän mielenterveysinterventio tuloksena.

Kulttuurinen turvallisuus määritellään toimintaympäristönä, joka on turvallinen osallistujilleen tavalla, jolla heidän identiteettiään ei loukata, haasteta tai kielletä. (Ballard-Kang 2020.) Fenning (2021) painottaa tutkimuksessaan pakolaisen kanssa saman kulttuuritaustan jakavan tulkin läsnäolon korostunutta merkitystä eri viranomaistilanteissa, joka voi lisätä pakolaisen tuen ja turvallisuuden tunnetta. Kulttuurisesti pätevä mielenterveysinterventio perustuu pakolaisen trauman vaikutusten ymmärtämiseen ja siihen reagoimiseen sekä heidän kulttuurinsa merkityksen omaksumiseen. Lisäksi kulttuurisesti asianmukaiseen interventioon kuuluvat osana fyysisen, psyykkisen, emotio-

naalisen ja kulttuurisen turvallisuuden edistäminen osapuolten eli pakolaisen ja sosiaalityöntekijän välillä. Toisin sanoen kyse on jaetusta kunnioituksesta, jaetusta merkityksestä, jaetusta tiedosta ja kokemuksesta, yhdessä oppimisesta arvokkaasti ja aidosta kuuntelemisesta. (Ballard-Kang 2020.)

4.3 Yhteistyö interventiossa

Hernández-Plaza kumppaneineen (2006) kirjoittavat, että sosiaalista tukea on pidetty keskeisenä resurssina sosiaalityössä. Sosiaalityön tarjoama virallinen tuki erilaisina kontrollin muotoineen korostaa byrokraattisuutta ja valtasuhteita sosiaalityöntekijöiden ja heidän asiakkaidensa välillä. Lisäksi vastavuoroisuuden puute, joka yleensä määrittelee vuorovaikutusta asiakkaan ja sosiaalihuollon ammattilaisen välillä, voi uhata asiakkaan itsetuntoa. Tähän syynä on erityisesti tuen leimaava luonne. Epävirallisen tuen piiriin voidaan lukea helposti saavutettavat lähteet kuten asiakkaan perhe, ystävät ja muut sosiaaliset verkostot, joihin asiakas luottaa. (Hernández-Plaza ym. 2006.)

Hernández-Plaza kumppaneineen (2006) korostavat maahanmuuttajatyössä yhteisöintervention merkitystä sosiaalityön ytimenä joko yksinään tai yhdistettynä muihin interventioihin kuten esimerkiksi kahdenvälisiin interventioihin tai sosiaalisten verkostojen hyödyntämiseen. Yhteisöinterventioiden tavoite on sekä parantaa sosiaalista tukea että vahvistaa yhteisöä ja edistää sosiaalista tukea. Lisäksi yhteisöinterventiot voivat tuottaa merkittäviä rakenteellisia ja toiminnallisia muutoksia maahanmuuttajien sosiaalisen tuen järjestelmissä parantaen tuen laatua ja yhteisön osallistumista yhteisten ongelmien ratkaisuun. Yhteisöinterventiot perustuvat erilaisiin sosiaalisiin toimiin, joiden tavoitteena on edistää yhteiskunnallista muutosta ja entistä oikeudenmukaisempaa resurssien ja vallan jakoa. Yhteisöinterventiot korostavat maahanmuuttajien osallistumista yhteisten tarpeiden tunnistamiseen, strategioiden kehittämiseen näiden tarpeiden käsittelemiseksi sekä toimenpiteisiin tarpeiden täyttämiseksi. Sosiaalityöntekijän rooli muuttuu tässä yhteydessä yhteistyökumppaniksi sekä sosiaalisen muutoksen helpottajaksi erotuksena perinteiselle asiantuntijan ja neuvonantajan roolille. (Hernández-Plaza ym. 2006).

Hosseini ja Punzi (2021) korostavat tutkimuksessaan toimivien ihmissuhteiden puutetta (nuorten) pakolaisten psyykkisessä hyvinvoinnissa. Tutkimukseen osallistuneet nuoret pakolaiset kokivat, että psyykkiseen hyvinvointiin liittyvät vaikeudet voidaan parhaiten torjua sosiaalisilla kontakteilla, tunnesuhteilla sekä ymmärryksellä siitä, miten yhteiskunta toimii. Lisäksi pakolaisten tunnustaminen kansalaisina, jotka kykenevät ja haluavat tehdä osuutensa olivat tärkeitä tekijöitä heidän psyykkisessä hyvinvoinnissaan. Tutkimukseen osallistuneet pakolaiset tunsivat, että heidän kanssaan työskentelevien tulisi puhua nykytilanteesta, jokapäiväisistä kokemuksista sekä tulevaisuudesta traumatisoivien kokemusten sijasta. Lisäksi vuorovaikutuksen tulisi perustua vastavuoroisuuteen. (Hosseini & Punzi 2021.)

Hornin ja McClearyn (2022) tutkimuksessa palveluntarjoajat kuvasivat asiakaskeskeisen ja etnografisen lähestymistavan merkitystä yhteisen ymmärryksen muodostamiseksi pakolaisten terveysuskomuksista ja hoidosta. Palveluntarjoajat keskittyivät kuuntelemiseen ja muodostamaan kysymyksen siitä, miten asiakkaat ymmärtävät psyykkiset ongelmansa ja mitkä ratkaisut voisivat olla heille hyödyllisiä. (Horn & McCleary 2022.) Hosseini ja Punzi (2021) ovat sitä mieltä, että pakolaisilla tulisi olla mahdollisuus vaikuttaa siihen, miten mielenterveysinterventiot suunnitellaan ja toteutetaan. Toisin sanoen mielenterveysinterventiot eivät saisi sisältää liian yksityiskohtaisia ja valmiiksi saneltuja ohjeita, jotka suosivat yksilöllisiä länsimaisia paradigmoja sairaudesta ja terveydestä (Horn & McCleary 2022). Lisäksi interventioita tulisi toteuttaa myös ilman aikarajoituksia (Hosseini & Punzi 2021).

Hernández-Plaza kollegoineen (2006) tuovat myös esiin, että sosiaalityö ja sen interventiot eivät ole arvovapaita. Interventioita voidaan käyttää esimerkiksi strategiana julkisten palvelujen leikkaamiseksi yhteiskunnassa vallitsevista arvoista ja ideologioista riippuen. Tämä voi näkyä käytännössä esimerkiksi tuen ja hoidon vastuun siirtona ammattilaiselta maahanmuuttajien epämuodollisille sosiaalisille verkostoille. Näin toimimalla interventio painottuu yksilöiden välisen avun tarjoamiseen ilman, että yhteiskunnan mahdollisesti syrjiville sosiaalisille, taloudellisille tai poliittisille rakenteille tehdään yhtään mitään (Hernández-Plaza ym. 2006.)

Kalpana kumppaneineen (2021) asettivat tutkimuksessaan suuren painoarvon pakolaisyhteisön osallistamiseen. Tutkimustoimintaa ohjasi pakolaisyhteisön kiinnostus ja

tarve käsitellä yhteisössä ilmeneviä mielenterveysongelmia ja tutkijat työskentelivät yhteisön johtajien ja jäsenten kanssa koko ohjelman (sosiaalinen ja emotionaalinen hyvinvointi) ajan. Tutkijoiden tutkimuksellinen orientaatio auttoi tekemään interventiosta onnistuneen ja hyödyllisen osallistujilleen. Tutkijat sisällyttivät yhteisölähtöiseen interventioonsa yhteisön tunnistamia vahvuuksia kuten esimerkiksi resilienssiä, erilaisia selviytymiskeinoja sekä sosiaalisten verkostojen hyödyntämistä. (Kalpana ym. 2021.) Edellä mainittuun liittyen Hernández-Plaza kollegoineen (2006.) nostavat esiin yhteisöllisen sosiaalitoimen käsitteen, joka kuvaa maahanmuuttajayhteisön osallistumista kollektiivisiin toimenpiteisiin yhteisten ongelmien tunnistamisessa, määrittelyssä ja ratkaisussa yhdessä sosiaalityöntekijöiden kanssa. Tutkijat ovat sitä mieltä, että mielenterveysongelmia voitaisiin ehkäistä entistä paremmin tunnistamalla ja hyödyntämällä maahanmuuttajayhteisöjen vahvuuksia. (Hernández-Plaza ym. 2006.)

Corbett ja Moxley (2018) käyttivät tutkimuksessaan taidetta osallistavana menetelmänä pakolaisyhteisön integraation edistämiseksi. Taiteen terapeutteja käyttäviä sovelletaan auttavissa ammateissa mm. mielenterveysongelmiin. Tutkijoiden menetelmä sai innoituksensa sosiaalityön perusarvoista, joita ovat mm. osallistuminen ja vuorovaikutus. Lisäksi taidetta voi käyttää monin tavoin sosiaalityössä kuten esimerkiksi yksilön terapeutin prosessin apuvälineenä. Taide voi erityisesti auttaa haavoittuvassa asemassa olevia ihmisiä kuten pakolaisia, joilla on usein rajallinen mahdollisuus viestiä äidinkielellään uudessa kotimaassa. Taide tarjoaa ilmaisukanavan, jonka kautta yksilöt voivat ilmaista hiljaista tai henkilökohtaista tietoaan visuaalisina muotoina tai kuvina. Lisäksi taiteen kautta voi edistää tunneilmaisua sekä ilmiöiden ja tuntemusten kuvaamista ennen niiden kielellistä ilmaisua. Vastaavasti katsojat voivat havainnoida, todistaa ja tulkita syntyneitä kuvia tai muotoja. Tällä tavoin taide voi helpottaa esimerkiksi psyykkiseen hyvinvointiin liittyvän intervention varhaista käsitteellistä suunnittelua ennen sen aloittamista. (Corbett & Moxley 2018.)

Corbettin ja Moxleyn (2018) tutkimuksessa taide toimi suunnitteluvälineenä ominaisuuksille, jotka osallistajat hahmottivat olennaisiksi omalle ja perheensä hyvinvoinnille interventiotilan (yhteisökeskuksen) suhteen. Taitelija tallensi työpajoissa toteutetut ryhmäkeskustelut tarinanlaadinnan avulla. Tämän jälkeen taitelija kuvasi visuaalisesti (esimerkiksi maalauksena) päämetaforan, joka ohjasi osallistujien haluamia sosiaalisen tuen muotoja heille ja heidän perheilleen. Yhteisten työpajojen avulla taitelija ja

tutkijat onnistuivat yhdistämään pakolaisten kertomukset taiteilijan maalaamiin visuaalisiin kuviin. Osallistujien eli pakolaisnaisten osallistuminen pienryhmissä yhteisökeskuksen suunnitteluun oli erittäin tärkeä osa heidän kulttuurista sopeutumistaan amerikkalaiseen yhteiskuntaan. (Corbett & Moxley 2018.)

Hernández-Plaza kumppaneineen (2006) kyseenalaistavat sosiaalihuollon (laadunhallinta)järjestelmien kyvyn tuottaa sellaisia käytäntöjä, jotka parhaiten vastaavat yksilöiden ja yhteisöjen tarpeisiin. Tähän perusten tutkijat korostavat virallisen ja epävirallisen tuen kuten esimerkiksi taiteen integrointia välttämättömänä edellytyksenä sosiaalisten interventioiden vaikuttavuuden tai tehokkuuden lisäämiseksi. Integraation kautta sosiaalityöntekijä ja maahanmuuttaja tekevät yhteistyötä sen sijaan, että sosiaalityöntekijä toimisi maahanmuuttajan puolesta. Toisin sanoen sosiaalityöntekijän taitoja, kiinnostusta tai suunnitelmia ei aseteta määräävään asemaan, vaan ammattilaiset ovat resurssi maahanmuuttajaväestölle. (Hernández-Plaza ym. 2006.) Corbettin ja Moxleyn (2018) tutkimukseen osallistuneet sosiaalityöntekijät huomioivat etukäteen kaikki pakolaisten siirtymäkokemukset ja niihin mahdollisesti liittyneet fyysisten, psyykkisten ja taloudellisten uhkien kokemukset. Taideprojektin kaltaisessa interventiossa sosiaalityöntekijät voivat toimia koolle kutsujina, prosessin ohjaajina ja työpajojen vetäjinä laaja-alaista tukea tarvitseville (pakolais)asiakkailleen. Merkille pantavaa on, että Hornin ja McClearyn (2022) tutkimuksessa kukaan palveluntarjoajista ei esittänyt karenyhteisön hyödyntämistä kumppanina mielenterveysintervention sopeuttamisessa yhteisön tarpeisiin.

4.4 Yhteenveto

Alla oleva taulukko esittää tiivistettynä tutkimukseni keskeisen tuloksen.

Tutkimuskysymys	Keskeinen tulos
Miten interventiolla voidaan tukea pakolaisten osallisuutta, psyykkistä hyvinvointia sekä toimintakykyä sosiaalisuudessa?	Tutkimusaineiston mukaan merkittävä interventio on pakolaisille suunnattu kulttuurisensitiivinen ryhmäinterventio, jonka suunnitteluun pakolaiset ovat osallistuneet.

Taulukko 4 Tutkimuksen keskeinen tulos

Ryhmäinterventio vaikuttavuutta pakolaisiin mitattiin kvantitatiivisin menetelmin Kalpanan ja kumppaneiden (2021) sekä Shawin ja kumppaneiden (2022) tutkimuksissa. Tutkimustulosten perusteella ryhmäinterventio paransi pakolaisten emotionaalista sekä sosiaalista hyvinvointia ja minäpystyvyyttä sekä vähensi ahdistusta ja masennusta (Kalpana ym. 2021; Shaw ym. 2022). Shawin kollegoineen (2022) esiin nostama minäpystyvyyden (self-efficacy) käsite voidaan määritellä tarkoittavan yksilön käsitystä kyvystään tuottaa vaaditunlaista toimintaa (Bandura 1997, 37). Jos yksilö kokee, ettei hän kykene saamaan aikaan tuloksia, hän ei yritä mitään. Toisaalta yksilön vahva pystyvyysusko nähdään yksilön toiminnan edistäjänä. Samalla yksilön alttius stressiin tai masennukseen pienenee (Bandura 1997, 39.). Minäpystyvyyden voidaan ajatella olevan sosiaalisen toimintakyvyn perusta, koska se voi vaikuttaa sosiaaliseen toimintakykyyn sitä heikentäen tai vahvistaen (Bandura 1997,37.)

Fadjukov kumppaneineen (2022) tarkastelevat artikkelissaan Shawin kollegoineen (2022) tutkimuksessaan käyttämää sosiaalisen hyvinvoinnin (social wellbeing) käsitettä. Fadjukov kumppaneineen (2022) määrittelevät sosiaalisen hyvinvoinnin rakentuvan yksilön vuorovaikutuksessa mm. yhteisön ja ryhmän kuten perheen kanssa. Yh-

teisötasolla sosiaalinen hyvinvointi ilmenee yhteisöihin kiinnittymisenä, sosiaalisuutena, luottamuksellisuutena ja kollegiaalisuutena yhteisön jäsenten välillä. Ryhmä- ja yksilötasolla sosiaalinen hyvinvointi ilmenee läheisinä ihmissuhteina sekä kokemuksesta liittymisestä ja omasta merkityksellisyydestä. (Fadjukov ym. 2022.) Vaikka sosiaalinen toimintakyky ja sosiaalinen hyvinvointi eivät ole käsitteinä synonyymeja, ne vaikuttavat toisiinsa. Esimerkiksi yksilön huono sosiaalinen toimintakyky ei edistä yksilön sosiaalista hyvinvointia ja päinvastoin.

Hernández-Plaza kollegoineen (2016) sekä Farahani kollegoineen (2021) korostivat tutkimuksissaan ryhmämuotoisten interventioiden vaikuttavuutta pakolaisen mielenterveyteen. Hernández-Plaza (2016) kumppaneineen nostivat esiin ryhmämuotoisten interventioiden merkityksen siteiden luomisessa ryhmän jäsenten välillä, joka puolestaan vahvistaa yksilön osallisuutta eli yhteenkuuluvuuden tunnetta ryhmässä. Farahani kollegoineen (2021) korostivat tutkimuksessaan ryhmäinterventioiden vaikutusta pakolaisen mielenterveyteen sitä suojaavana tekijänä. Farahani kollegoineen (2021) nostavat esiin ryhmämuotoisen intervention vaikutuksen pakolaisen omaa *toimijuutta* vahvistavana tekijänä. Myös Radjackin ja kumppaneiden. (2020) tutkimuksessa painottui yksilöllisen toimijuuden merkitys osana integroitumista uuteen kotimaahan ja sen kulttuuriin. Toimijuus on keskeinen osa yksilön onnellisuutta ja psyykkistä hyvinvointia ja siihen liitetään ominaisuuksia kuten esimerkiksi aktiivisuus, intentionaalisuus sekä taito ja voima valita itse omat toimintatapansa. Tunne toimijuuden puutteesta on yhteydessä mielen hyvinvointiin sekä heikkoon tunteiden ja käyttäytymisen säätelyyn. (Castaneda ym. 2018, 79-80.) Edellä mainitun määrittelyn perusteella voidaan tehdä johtopäätös, että yksilön vahva toimijuus edistää myös hänen sosiaalista toimintakykyään. Toisin sanoen voidaan todeta, että ryhmäinterventiolla on myös pakolaisen sosiaalista toimintakykyä vahvistava vaikutus.

Kulttuurinen herkkyys ja osaaminen olivat osaltaan tärkeitä tekijöitä interventiota määriteltäessä. Tutkimuksissa korostui kulttuurisen painotuksen merkitys osana interventiota. Eri tutkimukset painottivat kulttuurin roolia eri tavoin osana interventiota. Fenningin (2021) esittämä kulttuurisen sopeutumisen lähestymistapa saa oikeutuksensa länsimaisten mielenterveyspalvelujen pakolaisia mahdollisesti sortavasta työorientaatiosta. Radjackin ja kumppaneiden (2020) esittämä kulttuurien välinen lähestymistapa

korostaa kulttuurirajoja ylittävää vuorovaikutustilannetta pakolaisen ja sosiaalityöntekijän välillä. Ballard-Kangin (2020) kaksikulttuurisella mallilla on perusta toisen kulttuurin vuorottelumallissa. Lisäksi Shawin ja kumppaneiden (2022) interventio, kulttuurisesti mukautettu käyttäytymisterapia, huomioi pakolaisten mahdollisesti eriävän ymmärryksen mielenterveydestä verrattuna siihen, miten se Yhdysvalloissa ymmärretään.

Ammattilaisen kuten sosiaalityöntekijän kulttuurinen osaaminen (kompetenssi) muodostuu mm. tuntemuksesta, taidoista ja tiedostamisesta jossa omia kulttuurisia käytäntöjä ja arvoja peilataan muiden kulttuurien käytäntöihin ja arvoihin. Kulttuurisen osaamisen yhteydessä esiintyy myös usein rinnakkaiskäsitteenä kulttuurinen sensitiivisyys (herkkyys). Kulttuurisesti sensitiivinen työote pitää sisällään kulttuurisesti kunnioittavia vuorovaikutustaitoja ja arvostavaa sekä sanallista että sanatonta viestintää sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välillä. Kulttuurisensitiivinen työote on edellytys sille, että osapuolten välinen oikeus kulttuurinsa ilmaisuun ja sen kanssa hyväksytyksi ja kuulluksi tulemiseen toteutuu. (THL 2023.) Kulttuurinen herkkyys ja osaaminen yhdessä voivat auttaa sosiaalityöntekijää toimimaan tehokkaasti monikulttuurisessa toimintaympäristössä. Toisin sanoen kulttuurinen sensitiivisyys edistää avoimuutta pakolaisten erilaisille näkökulmille ja kulttuurinen osaaminen puolestaan edesauttaa yhteistyötä käytännön tasolla. Samalla kulttuurisen herkkyyden ja osaamisen lähestymistapa interventiossa luovat perustan pakolaisen osallisuudelle interventiossa.

Ammattilaisen kuten sosiaalityöntekijän ja pakolaisen välinen yhteistyö interventiossa korostui tutkimusaineistossa merkittävänä pakolaisen mielenterveyteen, osallisuuteen ja toimintakykyyn vaikuttavana tekijänä. Hernández-Plaza (2006) ja Hosseini ja Punzi (2021) korostivat vuorovaikutuksellisesta vastavuoroisuutta sosiaalityöntekijän ja pakolaisen välillä. Törrönen (2016) määrittelee artikkelissaan vastavuoroisuuden tarkoittavan yksinkertaisimmillaan antamista ja saamista kuten ilojen ja surujen jakaminen ystävien kesken. Eräsaari (2016) tuo esiin, että uuden ymmärryksen ja tiedon rakentaminen on aina vastavuoroinen prosessi. Kyseisen prosessin aikana asiakas ja ammattilainen suostuvat antamaan oman ymmärryksensä, tulkintansa ja asiantuntijuutensa yhteiseen käyttöön kuten Hornin ja McClearyn (2022) tutkimuksessa. Onnistuneen prosessin seurauksena asiakkaan arjen pulmallinen tilanne korjaantuu tai lievenyy ja mahdollisten positiivisten tunteiden syntyminen parantaa asiakkaan toimintakykyä. (Eräsaari 2016.)

Hernández-Plaza (2006), Kalpana kollegoineen (2021) sekä Corbett ja Moxley (2018) korostavat osallistavan yhteisöintervention merkitystä sosiaalityön ytimenä pakolaisyössä. Sosiaalityön toimintajärjestelmässä yhteisöt muodostuvat asiakkaan läheisverkostosta ja ammatillisesta palveluverkostosta, joiden olemassaolo luo mahdollisuudet ja rajat asiakkaan auttamiselle (Eräsaari 2016). Tässä yhteydessä vastavuoroisuutta voidaan tarkastella sosiaalitieteellisesti, jolloin siihen yhdistyvät yksilöiden ja yhteisöjen väliset valtasuhteet. Tästä näkökulmasta tarkasteluna yksilöiden yhteisöllinen asema on rakentunut sosiaalisesti ja kollektiivisesti. Toisin sanoen yksilön yhteisöllinen asema saa oikeutuksensa ja hyväksyntänsä muilta yhteisön jäseniltä, jolloin vastavuoroisuudessa korostuu sen yhteisöllinen ulottuvuus (Törrönen 2016). Osallisuuteen sisältyy myös yhteisöllinen ja vuorovaikutuksellinen ulottuvuus. Kun pakolaisen kokemus osallisuudesta yhteisöön on vahva, hän todennäköisesti osallistuu aktiivisesti yhteisölliseen interventioon sekä saa ja jakaa vastavuoroista tukea ja hyötyjä muiden yhteisön jäsenten kanssa.

5. POHDINTA

Kirjallisuuskatsauksessani olen pyrkinyt kymmeneen kansainväliseen tutkimusartikkeliin perustuen kuvaamaan sosiaalityön interventioiden sisältöä, merkitystä ja vaikuttavuutta pakolaisten psyykkiseen hyvinvointiin, osallisuuteen ja toimintakykyyn myönteisesti vaikuttavana toimenpiteenä. Lisäksi sosiaalityön interventio on katsauksessani ymmärretty tekijänä, joka vaikuttaa laaja-alaisesti pakolaisen hyvinvointiin niin yksilö kuin ryhmä- ja yhteisötasolla. Tutkimustyötäni ei ohjannut ennalta valittu teoreettinen viitekehys tai malli, vaan toteutin tutkimukseni analyysin aineistolähtöisesti. Aineistolähtöinen lähestymistapani sopii mielestäni narratiivisen kirjallisuuskatsauksen luonteeseen kuvailevana ja viimeaikaista tutkimustietoa jäsentävänä ja esittelevänä tutkimustekniikkana. Samalla narratiivinen kirjallisuuskatsaus antaa tilaa tutkijan luovuudelle ja sen myötä syntyville oivalluksille siitä, miten aineistosta ymmärretyt asiat kuten tutkimukseni teemat yhdistetään toisiinsa (Vilkkä 2023, 20).

Muodostin aineistosta kolme teemaa sosiaalityön intervention sisällöksi. Teemat selkiytyivät suhteellisen helposti tutkimusaineistoa läpikäydessäni ja kirjatessani aineistosta olennaisia ajatuskokonaisuuksia teemojen alle. Lisäksi teemat eivät ole toisistaan erillisiä vaan ne täydentävät toisiaan. Yhdessä teemat muodostavat intervention sisällön, joka huomioi mielestäni pakolaisuuteen liittyviä erityispiirteitä kuten kokemuksia pakomatkan aikana sekä kulttuurisia eroavaisuuksia ja käsityksiä sosiaalityöntekijän ja pakolaisen välillä. Tutkimuksen tuloksia tarkasteltaessa on lisäksi huomioitava tutkimusten kansainvälisyys ja maantieteellinen kirjo, joka saattaa käydä ilmi sosiaalityöntekijän erilaisina ammatillisina rooleina eri maissa. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että tutkimustulokset olivat hyvin samankaltaisia riippumatta tutkimuksen maantieteellisestä suorituspaikasta. Tämän perusteella voidaan päätellä, että sosiaalityöntekijän työnkuva pakolaistyössä on eri maiden palvelujärjestelmissä lähes samanlainen.

Tutkimustuloksessa korostuu ryhmämuotoisen intervention hyödyt erityisesti vaikuttavuuden osalta, joka toteuttaa sosiaalihuoltolain (1301/201) 15§:n asettamia vaatimuksia sosiaalityölle. Ryhmämuotoiset aktiviteetit (taiteellisten toimintojen ohella) mielen-terveysinterventiossa korostuivat myös Pratiwin ja kollegoiden (2020) tutkimuksessa. Käkelä (2020) toi esiin tutkimuksessaan asiakkaiden ja sosiaalityöntekijöiden välisiä

kulttuurieroja ja myös jatkotutkimuksen tarvetta tässä viitekehyksessä. Myös Bø (2015) toi esiin osapuolten välisiä viestintäongelmia ammatillisen vuorovaikutuksen aikana. Sosiaalityöntekijän kulttuurisensitiivinen työote intervention aikana helpottaa osaltaan ammatillista vuorovaikutusta lieventäen kulttuurieroja osapuolten välillä (Käkelä 2020).

Asiakasyhteistyö intervention suunnittelussa ja toteutuksessa on lähtökohdiltaan Käkelän (2020) tutkimuksessaan tähdentämää kumppanuuslähtöistä työskentelyä, joka antaa tilaa myös palvelunkäyttäjän näkökulmille ja kokemuksille. Samanaikaisesti yhteistyö interventiossa häivyttää Eliassin (2017) tutkimuksessaan mainitsema epätasavaroista valtasuhdetta sosiaalityöntekijän ja maahanmuuttajan kuten pakolaisen välillä. Tarve osapuolten väliselle yhteistyölle ja kulttuurisensitiiviselle työotteelle korostui myös Hiitolan ja Vuoren (2018b) tutkimustuloksissa, jossa afgaaninaiset kokivat sosiaalityöntekijän rajoittaneen heidän omaa aktiivisuuttaan mm. opiskelupaikan haussa.

Pohdin myös eroja ja yhtäläisyyksiä psyykkisen hyvinvoinnin ja mielenterveyden termien välillä. Molemmat käsitteet liittyvät mielestäni yksilön mielentilaan sekä hyvinvointiin. Psyykkinen hyvinvointi, myönteisenä terminä, painottuu mielestäni enemmän yksilön positiiviseen henkiseen tilaan ja hyvinvointiin, kun taas mielenterveys kattaa laajemmin mielenterveyden eri osa-alueita. Lisäksi mielenterveyteen voidaan liittää lääketieteellisiä diagnooseja kuten esimerkiksi masennus. Yhdessä nämä käsitteet muodostavat mielestäni yksilön kokonaisvaltaisen eli holistisen henkisen hyvinvoinnin, Käytän tutkimuksessani molempia termejä kuvaamaan yksilön henkistä hyvinvointia, koska termit ovat mielestäni lähes synonyymeja ja niillä on mielestäni vain pienet edellä mainitut painotuserot. Tutkimusaineisossa mainittiin terminä myös tunneperäisen stressin käsite (Shaw ym. 2022; Ballard-Kang 2020). Tunneperäisen stressin käsite painottaa mielestäni erityisesti kulttuurisista eroista johtuvia erilaisia tulkintoja pakolaisen mielentilasta, jotka vaikeuttavat palvelutarpeen ja soveltuvien palvelujen arviointia ja päätöksentekoa sosiaalityössä (Anis 2017).

Laadulliseen tutkimuksen yhteyteen kuuluu sen yleistettävyyden pohtiminen ei-tilastollisessa merkityksessä. Yleistettävyyttä parantavat erilaiset vertailut muuhun samasta aihepiiristä tehtyyn tutkimukseen, jota olen aiemmissa kappaleissa tehnyt. Tutkimustulokseni yleistettävyyttä voi hahmottaa myös sen siirrettävyytenä sosiaalityön eri työ- ja toimintaympäristöihin. Pakolaisuuteen liittyvät kokemukset ja vaiheet ovat pakolaisilla samankaltaisia pakolaisen kohdemaasta riippumatta, joten tutkimustulokseni on

mahdollista ymmärtää mallina tai sapluunana, jota voidaan soveltaa ja käyttää esimerkiksi kotimaisen kotouttavan sosiaalityön toimintaympäristössä eri tavoin. Tästä näkökulmasta tarkasteluna voidaan väittää, että tutkimuksellani on enemmän käytännöllistä kuin teoreettista merkitystä.

Tutkimuksen luotettavuutta voidaan kritisoida eri syillä esimerkiksi tutkimusaineiston pienen koon ja laadun suhteen. Valitsin tutkimusaineistoon erilaisista metodologisista lähtökohdista tehtyjä tutkimuksia pelkästään sen takia, että aiheeni kannalta merkityksellistä empiiristä tutkimusta ei ollut lukumäärällisesti kovin paljon. Lisäksi en ole arvioinut tutkimusaineistoni sisältämien tutkimusmenetelmien, analyysien tai tulosten luotettavuutta tutkimuksessani. Vaikka toteutin kirjallisuushaun kolmesta eri tietokannasta hieman eri hakutermeillä, olisi muiden tietokantojen ja hakutermien käyttö voinut tuottaa lisää tutkimusaiheeni kannalta olennaisia tutkimuksia. Tutkimusaiheeni kielellinen rajaus sulki osaltaan pois muun kuin englannin- ja suomenkielisen tutkimuksen, joka olisi voinut tuottaa nykyistä monipuolisempaa aineistoa tutkimukseeni. Lisäksi hakuosumiin vaikuttivat tutkimukseni vuosirajaus ja tutkimusartikkeleiden saatavuus. Näillä perusteilla voidaan päätellä, että tutkimukseni kannalta olennaisia julkaisuja saattoi jäädä haun ulkopuolelle.

Sosiaalityön interventioden vaikuttavuudesta pakolaisiin on löydettävissä hyvin vähän suomalaista tutkimustietoa. Tutkimukseni kansainvälinen tutkimusaineisto tuo esiin sosiaalityön interventioihin liittyvää määrällistä vaikuttavuustutkimusta pakolaiskontekstissa. Vaikka ryhmämuotoisen intervention vaikuttavuus pakolaisiin oli positiivinen, tutkimusprosessi luo yleensä myös kysymyksiä jatkotutkimusta varten. Jatkotutkimusaiheita liittyen sosiaalityön interventioden vaikuttavuuteen voisi olla erityisesti suomalaisen kotouttavan sosiaalityön tunnusomaiset lähtökohdat huomioiva tutkimus pakolaiskontekstissa. Tämänkaltainen tutkimus voisi tuoda lisää toimivia keinoja ja menetelmiä vastaamaan pakolaisen sosiaalisen ja psyykkisen hyvinvoinnin tuen tarpeisiin erityisesti suomalaisessa sosiaalipalvelujärjestelmässä.

LÄHTEET

Anis, Merja & Turtiainen, Kati (2021) Social workers' reflections on forced migration and cultural diversity-towards anti-oppressive expertise in child and family social work. *Social Sciences* 10(3), 1-18.

Anis, Merja (2017) Maahanmuuttajat ja sosiaalityö. Teoksessa Aulikki Kananoja, Martti Lähteinen & Pirjo Marjamäki (toim.) *Sosiaalityön käsikirja*. Helsinki: Tietosanoma, 323-330

*Ballard-Kang, Jennifer L. (2020) Using culturally appropriate, trauma-informed support to promote bicultural self-efficacy among resettled refugees: a conceptual model. *Journal of ethnic & cultural diversity in social work* 29(1-3), 23-42.

Bandura, Albert (1997) *Self-efficacy: The exercise of control*. New York: W.H. Freeman and Company.

Bo, Bente Punterworld (2015) Social work in a multicultural society: New challenges and needs for competence. *International Social Work* 58(4), 562-574.

Castaneda, Anu E. & Mäki-Opas, Johanna & Jokela, Satu & Kivi, Nina & Lähteenmäki, Minna & Miettinen, Tanja & Nieminen, Satu & Santalahti, Päivi (2018) *Pakolaisten mielenterveyden tukeminen Suomessa – Paloma-käsikirja*. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos, THL.

*Corbett, Chie Noyori & Moxley, David P. (2018) Using the visual arts to form an intervention design concept for resettlement support among refugee women. *Families in society* 99(2), 146-159.

Couto, Sidonia & Sakamoto, Izumi (2017) Group work with refugees with immigrants and refugees. Teoksessa Charles D. Garvin, Lorraine M. Gutiérrez & Maeda J. Galinsky (toim.) *Handbook of social work with groups*. New York: The Guilford Press, 360-383

Elfwing Ström, Eeva (2021) Rasismi ja rodullistaminen. Askelmerkkejä rasisminvastaiseen sosiaalityöhön. Teoksessa Aila-Leena Matthies, Anu-Riina Svenlin & Kati Turtiainen (toim.) Aikuissosiaalityö. Tieto, käytäntö ja vaikuttavuus. Helsinki: Gaudeamus, 160-170.

Eliassi, Barzoo (2017) Conceptions of immigrant integration and racism among social workers in Sweden. *Journal of Progressive Human Services* 28(1), 6-35

Eräsaari, Leena (2016) Yhteisösuhteille perustuva sosiaalityö. Teoksessa Marita Törrönen, Kaija Hänninen, Päivi Jouttimäki, Tiina Lehto-Lunden, Petra Salovaara & Minna Veistilä (toim.) Vastavuoroinen sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus, 107-161.

Fadjukov, Päivi & Kainulainen, Sakari & Pirhonen, Jari & Saaranen, Terhi & Valokivi, Heli & Vauhkonen Anneli (2022) Sosiaalinen hyvinvointi turvaa terveyttä. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 59(3), 327-335.

*Farahani, Hadi & Joubert, Natalie & Anand, Janet Carter & Toikko, Timo & Tavakol, Mohammed (2021) A systematic review of the Protective and risk factors influencing the mental health of forced migrants: Implications for sustainable intercultural mental health practice. *Social sciences* 10(9), 1-24.

*Fennig, Maya (2021) Cultural adaptations of evidence-based mental health interventions for refugees: implications for clinical social work. *The British journal of social work* 51(3), 964-981.

Heinonen, Tuula & Metteri, Anna & Leach, Jennifer (2009) Applying health determinants and dimensions in social work practice: Terveyttä määrittävien tekijöiden ja ulottuvuuksien soveltaminen sosiaalityön käytännössä. *European Journal of Social Work*, 12(2), 139–153.

*Hernández-Plaza, Sonia & Alonso-Morillejo, Enrique & Pozo-Munoz, Carmen (2006) Social support interventions in migrants populations. *British journal of social work* 36(7), 1151-1169.

Higgins, Maree (2020) Social work with refugees and migrants. Teoksessa Abner Weng Cheong Poon & Rosaleen Ow (toim.) *Mental health and social Work*. Singapore: Springer Nature, 353-374.

Hiitola, Johanna & Anis, Merja & Turtiainen, Kati (2018a). Johdanto. Teoksessa Johanna Hiitola, Merja Anis & Kati Turtiainen (toim.) Maahanmuutto, palvelut ja hyvinvointi: Kohtaamisissa kehittyviä käytäntöjä. Tampere: Vastapaino, 6-29.

Hiitola, Johanna & Vuori, Jaana (2018b) Afganistanilaisten pakkomuuttajien arjen kansalaisuus ja toiminnan mahdollisuudet. *Janus* 26(4), 326-342

*Horn, Tonya L. & McCleary, Jennifer S. (2022) "Basically everything needs to be adapted": provider perceptions of challenges and recommendations for effective health care with Karen people. *International journal of migration, health and social care* 18(3), 271-285.

*Hosseini, Mostafa & Punzi, Elisabeth (2021) Afghan unaccompanied minors' understandings of integration. An interpretative phenomenological analysis. *Smith college studies in social work* 91(3), 165-186.

Kaartinen, Miina & Katisko, Marja & Nieminen, Ari (2018) Sosiaalityö maailmanyhteiskunnassa – uudenlaiseen asiantuntijuuteen. Teoksessa Tarja Juvonen, Jari Lindh, Anneli Pohjola & Marjo Romakkaniemi (toim.) Sosiaalityön muuttuva asiantuntijuus. Helsinki: Unipress, 88-103.

*Kalpana, Poudel-Tandukar & Jacelon, Cynthia S. & Shan, Rai & Purna, Randam & Bertone-Johnson, Elisazabeth R. & Hollon, Steven D. (2021) Social and emotional well-being (SEW) intervention for mental health promotion among resettled bhutanese adults in Massachusetts. *Community mental health journal* 57(7), 1318-1327.

Kannasoja, Sirpa (2018) Sosiaalinen toimintakyky – käsitteen suomalainen kehityshistoria. Teoksessa Jari Lindh, Kristiina Härkäpää & Kaisa Kostamo-Pääkkö (toim.) Sosiaalinen kuntoutuksessa. Rovaniemi: Lapland University Press, 39-61.

Kerkkänen, Heikki & Säävälä, Minna (2015) Maahanmuuttajien psyykkistä hyvinvointia ja mielenterveyttä edistävät tekijät ja palvelut. *Systemaattinen tutkimuskatsaus*. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.

Kivipelto, Minna & Koponen, Erja (2021) Osallistavan sosiaaliturvan mallin vaikuttavuus. Teoksessa Aila-Leena Matthies, Anu-Riina Svenlin & Kati Turtiainen (toim.) Aikuissosiaalityö. Tieto, käytäntö ja vaikuttavuus. Helsinki: Gaudeamus, 227-240.

Kokkonen, Tuomo (2021) Osallisuuspolitiikka aikuissosiaalityön asiakkuuden ja työtapojen määrittäjänä. Teoksessa Teoksessa Aila-Leena Matthies, Anu-Riina Svenlin & Kati Turtiainen (toim.) Aikuissosiaalityö. Tieto, käytäntö ja vaikuttavuus. Helsinki: Gaudeamus, 39-52.

Käkelä, Emmaleena (2020) Narratives of power and powerlessness: Cultural competence in social work with asylum seekers and refugees. *European Journal of Social Work*, 23(3), 425–436.

Leinonen, Leena (2018) Sosiaalityön terapeuttinen asiantuntijuus psykiatrisessa erikoissairaanhoidossa. Teoksessa Tarja Juvonen, Jari Lindh, Anneli Pohjola & Marjo Romakkaniemi (toim.) Sosiaalityön muuttuva asiantuntijuus. Helsinki: Unipress, 134-153.

Masocha, Shepard (2017) Globalisation and glocalised responses to asylum seekers. A comparative analysis of Australia and the United Kingdom. Teoksessa Mona Livholts & Lia Bryant (toim.) *Social work in a glocalised world*. London: Routledge, 84-98

Migri (2023) Sanasto. <https://migri.fi/sanasto> Viitattu 22.10.2023.

Mäntysaari, Mikko & Ylistö, Sami (2021) Työllistymistä edistävän monialaisen palvelun vaikuttavuus. Teoksessa Aila-Leena Matthies, Anu-Riina Svenlin & Kati Turtiainen (toim.) Aikuissosiaalityö. Tieto, käytäntö ja vaikuttavuus. Helsinki: Gaudeamus, 241-255.

Närhi, Kati & Kokkonen, Tuomo & Matthies, Aila-Leena (2014) Asiakkaiden Osallisuus ja työntekijöiden harkintavalta palvelujärjestelmässä. *Janus*, 22(3), 227–244.

Ow, Rosaleen & Poon, Abner Weng Cheong (2020) Theories on mental health, illness and intervention. Teoksessa Abner Weng Cheong Poon & Rosaleen Ow (toim.) *Mental health and social Work*. Singapore: Springer Nature, 3-22

Paasio, Petteri (2018) Tulevaisuuteen katsovan sosiaalityön asiantuntemus. Teoksessa Tarja Juvonen, Jari Lindh, Anneli Pohjola & Marjo Romakkaniemi (toim.) Sosiaalityön muuttuva asiantuntijuus. Helsinki: Unipress, 249-277.

Potocky, Miriam & Naseh, Mitra (2019). Best practices for social work with refugees and immigrants (Second edition.). New York: Columbia University Press.

Pratiwi, Ayu & Linnossuo, Outi & Marjanen, Heli (2020). Comparative social work practices with young refugee and asylum seeker: The European experiences. *European Journal of Social Work*, 23(3), 514–528.

*Radjack, Rahmeth & Touhami, Fatima & Woestlandt Laure & Minassian Sevan & Mouchenik Yoram & Lachal, Jonathan & Moro, Marie Rose (2020) Cultural competence of professionals working with Unaccompanied minors: addressing empathy by shared narrative. *Frontiers in psychiatry* 11, 1-17.

Rissanen, Päivi (2021) Asiakasosallisuus aikuissosiaalityön asiakassuhteessa. Teoksessa Aila-Leena Matthies, Anu-Riina Svenlin & Kati Turtiainen (toim.) Aikuissosiaalityö. Tieto, käytäntö ja vaikuttavuus. Helsinki: Gaudeamus, 133-144.

Salminen, Ari (2011) Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyypeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasa: Vaasan yliopisto.

Saukkonen, Pasi (2020). Suomi omaksi kodiksi: Kotouttamispolitiikka ja sen kehittämismahdollisuudet. Helsinki:Gaudeamus.

*Shaw, Stacey A. & Poulin, Patrick & Crump, Kirra (2022) Implementing psychosocial support groups in U.S. refugee resettlement. *Journal of social service research* 48(5), 593-605.

Sjöblom, Stina (2015) Kommenttipuheenvuoro: Näkökulmia ICF:n käytöstä ja soveltamisessa sosiaalityössä. Teoksessa Jaana Paltamaa & Pirkko Perttinä. Toimintakyvyn arviointi: ICF-teoriasta käytäntöön. *Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia* 137. Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 134-137.

Smith, Roger. S. (2008) *Social work and power*. London: Macmillan Education.

TENK (2023) Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje. Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta. https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf Viitattu 9.1.2023.

THL (2023) Kulttuurisensitiivinen työote. [Kulttuurisensitiivinen työote - THL](#) Viitattu 29.1.2023.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2013) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Turtiainen, Kati & Kokkonen, Tuomo & Viitasalo, Katri (2018) Aktiivisen kansalaisuuden mahdollisuudet kotouttamistyön ulkoisten ehtojen ja maahanmuuttajien tarpeiden ristipaineessa. Janus vol. 26(4), 343–360.

Turtiainen, Kati (2016) Pakkomuutto sosiaalityössä kohdattavana ilmiönä. Teoksessa Maija Jäppinen, Anna Metteri, Satu Ranta-Tyrkkö & Pirkko-Liisa Rauhala (toim.) Kansainvälinen sosiaalityö: käsitteitä, käytäntöjä ja kehityskulkuja. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2016. Kuopio:Unipress, 197-221

Törrönen, Marita (2016) Vastavuoroisuuden yhteisöllinen luonne. Teoksessa Marita Törrönen, Kaija Hänninen, Päivi Jouttimäki, Tiina Lehto-Lunden, Petra Salovaara & Minna Veistilä (toim.) Vastavuoroinen sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus, 36-52

Vilka, Hanna (2023). Kirjallisuuskatsaus metodina, opinnäytetyön osana ja tekstilajina. Helsinki: Art House.